

Codifying the Model of Ashura Islamic Education: Grounded theory approach

Maryam Mohammadi¹ | Ruhollah Karimi Khoigani² | Mehdi Mahmoudi³

Abstract

The purpose of this article is to present the model of Islamic education in the flow of love. Addressing this issue can contribute to the richness of the discourse and model of Islamic education. The obvious purpose of this study is to identify the dimensions and components of Islamic education in re-reading the Ashura event. Using re-research, on the one hand, is used as a fundamental goal, and on the other hand, calmly "uses the results of research in education and helps to adopt regulations related to the education system." The latest type of application is used. The context theory method has been used to answer the researcher's questions. The statistical population of the present study is all the opponents who have narrated the incident of Ashura. In this regard, with the method of typical case sampling, the source of data collection was the murder of Lohoff Sayyid bin Tawus. Of course, in order to achieve the final saturation of the data, the books of Nafs al-Mahmum, Muhan al-Abrar, Abi Makhnaf, Qomqam Zakhar and Samsam Batar, and the assassination of Hussein (as) were also examined and analyzed. The findings are based on the fact that "inheritance", "environment", "cognition and awareness", "time and time" and "choice and freedom" as the underlying factors of education and the factors of "guidance", "needs assessment", "monotheism" "" Interaction of appearance and interior "," nutrition "," sub-religions "," pragmatism "," family strength "were recognized as effective factors in education. An important factor was also counted as a deterrent to education, which was "moral vices." The consequences and results of training in the Ashura event were based on "moral virtue", "rationality" and "martyrdom".

Keywords: Model, Islamic Education, Ashura, Background Theory.

55

Vol. 30
Summer 2022

Research Paper

Received:
11 March 2021
Accepted:
21 April 2021
P.P: 291-341

ISSN: 2251-6972
E-ISSN: 2645-5196

DOR: 20.1001.1.22516972.1401.30.55.10.7

1. Ph.D. Candidate, Department of Philosophy of Education, Science and Research Unit, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
2. Corresponding Author, Associate Professor, Department of Educational Sciences, Police Sciences Amin University, Tehran, Iran.
Hosein.m137@yahoo.com
3. Associate Professor, Department of Educational Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran.

تدوین الگوی تربیت اسلامی جریان عاشورا؛ رهیافت نظریه زمینه‌ای

مریم محمدی^۱ | روح الله کریمی خویگانی^۲ | مهدی محمودی^۳

چکیده

هدف از این نوشتار، ارائه الگوی تربیت اسلامی در بازخوانی جریان عاشورا است. پرداختن به این موضوع می‌تواند به غنای گفتمان و الگوی تربیت اسلامی کمک کند. هدف آشکار این پژوهش، شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های تربیت اسلامی در بازخوانی واقعه عاشورا است؛ بنابراین پژوهش حاضر از یک سو، به لحاظ هدف یک پژوهش بنیادی محسوب می‌شود و از سوی دیگر به لحاظ کاربرد نتایج تحقیق در تعلیم و تربیت و کمک به اتخاذ تصمیم‌های مربوط به نظام آموزشی، از نوع پژوهش‌های کاربردی به شمار می‌رود. برای دست‌یابی به پاسخ سؤالات پژوهش از روش نظریه زمینه‌ای استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق حاضر، کلیه مقاتلی است که جریان عاشورا را نقل کرده‌اند. در همین راستا با روش نمونه‌گیری موردی نوعی، منبع جمع‌آوری داده‌ها، مقتل لهوف سید بن طاووس ملحوظ گردید. البته برای رسیدن به اشباع نهایی داده‌ها، کتب مقاتل نفس المهموم، محن الابرار، ابی مخنف، قمعام زخار و صمصام بتار و مقتل الحسین علیه‌السلام نیز مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. یافته‌ها حاکی از آن بود که «وراثت»، «محیط»، «شناخت و آگاهی»، «زمان و زمانه» و «انتخاب و آزادی» به‌عنوان عوامل زمینه‌ساز تربیت هستند و عوامل «هدایت»، «نیازسنجی»، «توحید»، «تأثیر متقابل ظاهر و باطن»، «تغذیه»، «فروع دین»، «عمل‌گرایی»، «استحکام خانواده» به‌عنوان عوامل مؤثر تربیت شناخته گردیدند. عامل مهمی نیز به‌عنوان عامل بازدارنده تربیت احصا گردید که «ردایل اخلاقی» بود. پیامدها و نتایج تربیت نیز در واقعه عاشورا مبتنی بر «مکارم اخلاق»، «خردورزی» و «شهادت‌طلبی» بود.

کلیدواژه‌ها: الگو؛ تربیت اسلامی؛ عاشورا؛ نظریه زمینه‌ای.

DOR: 20.1001.1.22516972.1401.30.55.10.7

۱. دانشجوی دکتری، گروه فلسفه تعلیم و تربیت، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. نویسنده مسئول: دانشیار، گروه علوم تربیتی، دانشگاه علوم انتظامی امین، تهران، ایران.

Hosein.m137@yahoo.com

۳. دانشیار، گروه علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

مقدمه

تربیت انسان و چگونگی دستیابی او به کمال از دیرباز همواره مورد علاقه هر اندیشمند و نظریه پرداز بوده است. انسان هم‌زمان با تلاش جهت فهم و شناخت خویشتن، در پی پاسخ به سؤالات گوناگونی بوده است؛ از قبیل اینکه انسان چگونه تربیت یافته و به کمال می‌رسد؟ و اینکه چه عواملی زمینه ساز تربیت او است؟ لذا انسان به همان نسبت که همواره رؤیای کمال دنیای خویش را در سر داشته، رؤیای کمال خویشتن را نیز می‌پرورانده است، تا به بالاترین درجه رشد و کمال انسانی برسد؛ چرا که در وجود انسانی، قابلیت‌هایی محقق است که خاص اوست و در دیگر موجودات چنین قابلیت‌هایی تحقق ندارد (هاشمی اردکانی، ۱۳۸۸: ۱۶۲). در تربیت دینی به عنوان یک الگوی تربیتی نظام مند؛ اهداف، اصول و شیوه تربیتی از تعالیم الهی نشئت گرفته است و سیره معصومین (ع) مبین این نکته است که تربیت دینی، تربیت نظام مندی است که از حوزه نظریه‌های آرمانی خارج شده جامه عمل پوشیده است. در همین راستا سیره امام حسین علیه السلام به عنوان سومین پیشوای شیعیان مبین الگویی جامع و کامل در حوزه تربیت دینی است. اهداف تربیت دینی در سیره امام حسین علیه السلام نشئت گرفته از تعالیم متعالی اسلام است. بر همین اساس هدایت متریبان در راستای تحقق حیات طیبه که به گسترش طهارت و پاکی در کلیه شئون زندگی متریبان می‌انجامد اهداف واسطه ایست که در نهایت متریبان را به هدف نهایی که همان قرب الهی است رهنمون می‌سازد. تربیتی دینی در سیره امام حسین علیه السلام، تربیتی جامع است که کلیه شئون زندگی انسان را شامل می‌شود (بدیعیان و نوروزی، ۱۴۸۸: ۲۳۸). در بررسی مسیر قیام عاشورا از ابتدا تا سرانجام آن، درمی‌یابیم که غایت آن رساندن انسان به سعادت واقعی است. دیدگاه اسلام پیرامون ماهیت انسان، جایگاه انسان در هستی و حیات و مرگ واقعی او، حکایت از هدفمندی و استعدادهای ویژه‌ای در درون او می‌کند. آنچه امام حسین علیه السلام در پی آن بود، رسیدن انسان به سعادت لایق اوست (یوسفی راد، ۱۳۸۱: ۱). به نظر می‌رسد بررسی جریان عاشورا به منظور یافتن ابعاد تربیتی نهفته در آن از ضروریات تربیت دینی امروز است، برای رساندن انسان به سعادت که لایق اوست؛ در نظر گرفتن تمامی ابعاد جسمی، روحی و اجتماعی او ضروری است و این موارد در جریان عاشورا به خوبی لحاظ شده

است. مسئله اساسی تحقیق حاضر این است که با وجودی که اندیشمندان شرق و غرب اذعان دارند که واقعه عاشورا فراتر از یک رخداد تاریخی است و «جریانی» است که برای بشریت حاوی درس‌های بی‌شمار تربیتی است، آن‌گونه که بایسته و شایسته است با نگاه فلسفه تعلیم و تربیت بدان پرداخته نشده است. پس بر شیعیان که داعیه دار مکتب حسینی هستند فرض است که با غور در این واقعه بتوانند الگوی بومی از معارف اسلامی ارائه نمایند و خلأهای مدل‌های تربیتی حاضر که عمدتاً برگرفته از نظام‌های غربی است را تا حدودی مرتفع سازند و ضرورت آن از این حیث است که اگر چنین تحقیقاتی انجام نشود، غلبه و چیرگی ارائه الگوهای غیربومی در نظام تربیتی ما همچنان بر جا می‌ماند. با مروری به پیشینه تحقیقات صورت گرفته در این زمینه مشاهده می‌شود که وجود تحقیقاتی که با تحلیل محتوای واقعه عاشورا ارکان تربیتی را از این واقعه بیرون کشیده و به صورت نظام‌مند و کاربردی ارائه دهد، خالی است. هدف از این پژوهش این است که عوامل زمینه‌ساز، مؤثر و بازدارنده تربیت اسلامی در حادثه عاشورا کدم‌اند و الگوی تربیت اسلامی در بازخوانی جریان عاشورا چگونه است.

مبانی نظری

الگو

در فرهنگ فارسی معین آمده است: الگو مدل یا یک سلسله قوانین است که با استفاده از آن می‌توان هر چیزی یا قسمتی از یک چیز را تولید نمود. دانش شناسایی الگوها به شناسایی الگو معروف است. الگو در واقع تولید هر چیزی است که با تکرار عجین و سرشته شده باشد. تکرار می‌تواند زیرالگوها یا زیرالگوهای اصلاح شده بر طبق چند قانون ساده داشته باشند. در فرهنگ سخن آمده که الگو واژه‌ای ترکیبی است. الگو مفهوم گسترده و وسیعی دارد که هم در علوم تربیتی و هم در علوم اجتماعی و نیز در روان‌شناسی کاربرد فراوان دارد. «الگو»^۱ معنای مدل، گونه و هنجار از آن برمی‌آید و هیچ‌کدام معنای کامل آن را نمی‌دهد. الگو چیزی است شکل‌گرفته در یک گروه اجتماعی، به این منظور که به عنوان مدل یا راهنمای عمل در رفتارهای اجتماعی به کار

1. Pattern

آید در این پژوهش الگو: بازنمایی شمایی است که شامل؛ عوامل مؤثر، متغیرهای زمینه‌ساز، متغیرهای بازدارنده و نتایج و پیامدهای تربیت اسلامی در بازخوانی حادثه عاشورا است که با استفاده از روش نظریه داده بنیاد طی سه مرحله کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی عبارات استخراج شده از مقاتل صورت گرفته است.

عاشورا

عاشورا، عاشورا و عاشورا، بنا به قول مشهور علمای لغت، دهم محرم را گویند و آن روزی است که حسین بن علی (ع) شهید شد (دهخدا، ۱۳۴۵: ۲۹۱). در جمهره اللغة آمده است روز عاشورا پس از اسلام به این نام خوانده شده و در جاهلیت چنین نامی وجود نداشته است و در کلام عرب غیر از «عاشورا» کلمه‌ای بر وزن «فاعولا» وجود ندارد (ابن درید، ۱۹۷۸ م: ج ۲: ۷۲۸).

تربیت

از واژه تربیت هر کسی استنباطی دارد که خاص خود اوست و با استنباط دیگران کم و بیش متفاوت است. چرا که هر کسی با توجه به تجربیات و نگرش‌های خویش درباره ماهیت، نقش، اهمیت و... آن به بحث پرداخته‌اند (ابراهیم زاده، ۱۳۷۵: ۳۳). تربیت امری است مختص انسان‌ها که در زمان‌ها و مکان‌های مختلف امکان دارد به صورت‌های مختلفی تعبیر و تفسیر گردد (پورظهیر، ۱۳۶۸: ۱۱۶).

تربیت اسلامی

تربیت اسلامی عبارت است از فعالیت هدفمند و دوسویه میان مربی و متربی بر اساس جهان‌بینی و نظام ارزشی اسلام به منظور کمک به متربی در راستای تحقق بخشیدن به قابلیت‌های وی و پرورش شخصیت او در جنبه‌های فردی، اجتماعی، جسمانی، عاطفی، اخلاقی، عقلانی و... (همت بناری، ۱۳۹۱: ۱۱).

پیشینه پژوهش

محمودی (۱۳۸۹) در پژوهشی با عنوان «بررسی زیرساخت های تربیتی قیام عاشورا» با بررسی تحلیلی-توصیفی روند تغییر بینش اسلامی و به تبع آن آموزه های تربیتی اسلام، نقش آن را در بروز نهضت عاشورا مورد بررسی قرار داده است. واقعه عاشورا قیامی ناگهانی و بی برنامه نبوده بلکه خیزشی بود تدریجی و بر مبنای حوادثی که در طی زمان و بر اساس نمودهای تربیتی دگرگون شده در جهان اسلام به وقوع می پیوست. در این میان تغییر تدریجی فرهنگ رفتاری و فکری مردم پس از رحلت رسول (ص) و نقش الگوهای تربیتی و گونه های آموزشی که پس از وی و توسط جانشینانش به وجود آمد، همگی بستری شدند تا زمینه تغییر موضع خلفا نسبت به مردم و حکومت و همچنین نوع نگاه مردم به خلفا و حاکمیت را سبب شود. همه این مسائل دست به دست هم داد تا واقعه شگرفی چون عاشورا، ایجاد شود. واقعه ای که ریشه های اصلی بروز آن را می بایست در حوادثی پس از رحلت پیامبر صلی الله علیه و آله جستجو کرد.

مسعودی نیا (۱۳۹۰) در تحقیقی با عنوان «تأثیرات تربیتی واقعه عاشورا» دریافته که بصیرت و روشنگری و انتخاب احسن و آزادیخواهی و حریت از جمله تأثیرات تربیتی بر فرد بوده که به دنبال آن اراده و استقامت و بردباری و ثبات شخصیت و کرامت و عزت انسانی را متجلی ساخته است.

قائمی مقدم (۱۳۸۴) در پژوهش «ابعاد تربیتی واقعه عاشورا» ضمن بررسی ساختار جامعه اسلامی در زمان وقوع واقعه عاشورا و تبیین ویژگی های اخلاقی امام حسین (ع)، بخشی را به اهداف و اصول تربیتی امام حسین (ع) اختصاص داده است. ابراهیمی فروتقه (۱۳۸۸) در پژوهشی با عنوان «اصول اخلاقی نهضت عاشورا» اصول اخلاقی نهضت عاشورا را که از طریق دین مقدس اسلام و به وسیله ی امام معصومی مانند سیدالشهدا علیه السلام ارائه شده است مورد بحث و بررسی قرار داده و تحت سه فصل که شامل اصول اخلاقی برخاسته از اعتقاد به خدا و دین، اصول اخلاقی برخاسته از ویژگی های شخصی انسان و اصول اخلاقی برخاسته از ارتباط و تعامل افراد با یکدیگر است و هر کدام شامل چند اصل اخلاقی می باشد، تنظیم نموده است.

رضوان طلب پشتیبری (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «بررسی مبانی و آموزه های اخلاقی و تربیتی واقعه عاشورا» با روش توصیفی و کیفی به این نتایج دست یافته است که برای بهره بردن از قیام عاشورا در زمینه اخلاق و تربیت ابتدا باید شخصیت امام حسین (ع) را شناخت سپس به اهداف، مبانی و آموزه های تربیتی قیام پی برد تا بتوان از آن در زندگی فردی و اجتماعی بهره برد؛ و بالاخره شیر انصاری (۱۳۸۴) در پژوهشی با عنوان «ابعاد تربیتی واقعه عاشورا» با شیوه توصیفی - تحلیلی به این نتایج دست یافته است که از جمله شاخص های قیام کربلا وجود اصول تربیتی ناب است که کمتر مورد توجه قرار گرفته است؛ اصولی از قبیل اصلاح اجتماعی، انتباه و بیداری، عزت و حق محوری که با ارائه کارآمدترین شیوه های تربیتی از قبیل محبت، روش الگویی و غیرت در سراسر جریان واقعه عاشورا موج می زند.

البته پژوهشگران خارجی نیز مرتبط با موضوع این تحقیق، پژوهش هایی انجام داده اند که از جمله آن ها می توان به مصطفی ایوب (۱۹۵۸ م) اشاره کرد که در تحقیق خود از رنج رستگاری بخش در اسلام، در مورد جنبه های عبادی عاشورا از تشیع دوازده امامی دفاع نموده و در ارتباط با مرثیه و آداب و رسوم شیعی به بیان چگونگی شکل گیری و مقید بودن مسلمانان در انجام این مراسم پرداخته و شهادت را به عنوان تنها راه هدایت بخش و خوشبختی جوامعی که در آن ظلم و ستم روا می دارند دانسته است. با بررسی پیشینه پژوهش های انجام شده مشاهده می شود که قبل از همه چیز زمینه های شخصیتی امام حسین علیه السلام، شخصیت خانوادگی، شخصیت دینی و مذهبی، شخصیت فردی، اخلاق اجتماعی، شخصیت اصحاب و انصار امام و شخصیت های منفی بنی امیه در نهضت عاشورا مورد توجه قرار گرفته است و پس از این گونه تحقیقات، پژوهش هایی در زمینه اخلاقی و عرفانی صورت پذیرفته است. تمامی جنبه های اخلاقی قیام عاشورا به نوعی مورد بررسی قرار گرفته است همچنین صحبت از پیام های اخلاقی، سیاسی، اجتماعی نیز به میان آمده است در تحقیقاتی که به جنبه های تربیتی قیام عاشورا توجه شده است، بیشتر این جنبه را به لحاظ اصول اهداف و مبانی تربیتی، بررسی نموده اند. آنچه به نظر می رسد این است که از آنجایی که دل های عاشقان امام حسین علیه السلام سال های سال است با حوادث و وقایع عاشورا عجین شده است، باید از عرصه تعالیم این واقعه بسیار بهره جست و آن ها را به صورت کاربردی ارائه نمود. در پژوهش های انجام شده ابعاد تربیتی قیام عاشورا را به دو بعد فردی و اجتماعی تقسیم بندی نموده اند

و این به لحاظ ساختاری تربیت بسیار درست است چراکه تربیت فرد به دور از اجتماع و تربیت اجتماع بدون در نظر گرفتن ابعاد تربیتی فردی غیرممکن به نظر می‌رسد. آنچه در این پژوهش در پی آن هستیم قالب بندی ابعاد تربیت فردی و اجتماعی در یک الگوست تا از این طریق از دریای نکات تربیتی واقعه عاشورا کمال بهره را برده و سیراب شویم.

روش تحقیق

در حوزه علوم انسانی همگام و همسو با ظهور نظریه‌های فرا اثباتی، رویکردهایی همچون نظریه زمینه‌ای^۱ شکل گرفتند. روش مذکور بر مبنای پارادایم کیفی صورت‌بندی شده و از مجموعه منظمی از رویه‌ها و فرآیندهای متعدد در گردآوری و تحلیل داده‌ها به منظور توسعه نظریه مبتنی بر استقراء، بهره می‌برد همراهی این روش با ویژگی‌های مهمی نظیر انعطاف‌پذیری و بازاندیشی سبب گردیده، محققین به منظور فهم پیچیدگی‌های روابط موجود در پدیده‌ها، از این روش استفاده نمایند (ربانی و عباس‌زاده، ۱۳۸۸: ۱۶۹). هدف آشکار این پژوهش، شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های تربیت اسلامی در بازخوانی واقعه عاشورا است؛ بنابراین پژوهش حاضر از یک سو، به لحاظ هدف یک پژوهش بنیادی محسوب می‌شود، و از سوی دیگر به لحاظ کاربرد نتایج تحقیق در تعلیم و تربیت و کمک به اتخاذ تصمیم‌های مربوط به نظام آموزشی، از نوع پژوهش‌های کاربردی بی‌شمار می‌رود (سرمد و همکاران، ۱۳۹۱: ۷۹). ماهیت این پژوهش به گونه‌ای است که تنها با روش‌های کیفی قابل انجام است، چراکه «زمینه‌ای مستند از داده‌های واقعی» وجود دارد (منصوریان، ۱۳۹۱: ۵).

برای دست‌یابی به پاسخ سؤالات از روش داده بنیاد، گرنند تئوری^۲ یا نظریه زمینه‌ای استفاده می‌شود. نظریه زمینه‌ای یک روش پژوهش استقرایی^۳ است که به پژوهشگران در حوزه‌های موضوعی گوناگون امکان می‌دهد تا به جای اتکا به نظریه‌های موجود، خود به تدوین نظریه از طریق تجزیه و تحلیل مقایسه‌ای مشاهده‌ها اقدام کنند. نظریه حاصل از اجرای چنین روش پژوهشی،

1. Granded theory
2. Granded theory
3. inductive

نظریه‌ای فرآیندی است که با استفاده از شیوه‌های منظم گردآوری داده‌ها، به تشخیص مقوله‌ها، مضمون‌ها و برقراری رابطه میان این مقوله‌ها پرداخته و نظریه‌ای برای تبیین یک فرآیند عرضه می‌شود (استروس و کوربین، ۱، ۱۹۹۰). این تئوری برای رسیدن به نظریه باید مراحل را پشت سر بگذارد که این مراحل عبارت است از کدگذاری داده‌ها (باز، محوری؛ و گزینشی یا انتخابی^۵)، یادداشت برداری، رده‌بندی و نوشتن نظریه (عباس‌زاده و حسین‌پور، ۱۳۹۰: ۱۵۶). جامعه آماری تحقیق حاضر کلیه مقاتلی است که حادثه عاشورا را نقل کرده‌اند. در نظریه زمینه‌ای نمونه‌برداری با فرایند حس عام و با داده‌هایی که تأمین‌کننده اطلاعات اولیه هستند آغاز می‌شود که از آن می‌توان به عنوان نمونه برداری تئوریک (جهت دار) نام برد (سوتو، ۱۹۹۲: ۱۱). در همین راستا با روش نمونه‌گیری موردی نوعی، منبع جمع‌آوری داده‌ها، مقتل لهوف سید بن طاووس ملحوظ می‌گردد، چراکه این کتاب مورد اعتماد شیعه است. شهید آیت الله سید محمدعلی قاضی طباطبایی نویسنده کتاب تحقیقی در اول اربعین حضرت سیدالشهدا گفته است که لهوف نقلیاتش بسیار مورد اعتماد است و در میان کتب مقاتل کتاب مقتلی به اندازه اعتبار و اعتماد آن نمی‌رسد و در اطمینان به آن کتاب، در ردیف اول کتب معتبره مقاتل قرار گرفته است (قاضی طباطبایی، ۱۳۹۶: ۷).

سؤالات تحقیق

این تحقیق بر پایه سؤالات زیر طراحی گردید:

۱. عوامل زمینه‌ساز تربیت اسلامی در حادثه عاشورا کدام‌اند؟
۲. عوامل مؤثر بر تربیت اسلامی در حادثه عاشورا کدام‌اند؟
۳. عوامل بازدارنده تربیت اسلامی در حادثه عاشورا کدام‌اند؟
۴. پیامدها و نتایج تربیت اسلامی در حادثه عاشورا کدام‌اند؟

1. Strauss and corbin
2. Data coding
3. Open coding
4. Axial coding
5. Selective coding
6. soto

یافته‌ها

با روش داده بنیاد به منظور دستیابی به الگوی تربیت اسلامی مراحل ذیل طی گردید.

(۱) کدگذاری باز: منظور از کدگذاری باز در گزند تئوری، در واقع اختصاص دادن نزدیک‌ترین مفهوم به کوچک‌ترین جزء با معنای هر بخش از داده گردآوری شده است. در مرحله کدگذاری باز هر جمله‌ای از *مقاتل لهوف و نفس المهموم* که دربرگیرنده یک مفهوم قابل درک بود مبنای انتخاب یک کد قرار گرفت در نخستین مرحله از کدگذاری که کدگذاری باز نام دارد پژوهشگر باید بارها و بارها داده‌های گردآوری شده را مرور کرده و از زوایای گوناگون به آن توجه کند. محقق باید خودش همه داده‌ها را جمع‌آوری کند و این کار را به شخص دیگری نسپارد، گرچه انجام این عمل بسیار پرزحمت و وقت‌گیر است، اما اهمیت بالایی دارد و به فرآیند ساخت نظریه کمک می‌کند. اهمیت این کار در آن است که محقق با مرور چندباره منابع فرصت می‌یابد که با داده‌های گردآوری شده تلاش می‌کند مفاهیم مستتر در آن را بازشناسد (منصوریان، ۱۳۹۱: ۷). در این پژوهش نیز محقق با بررسی چندباره کتاب *مقتل لهوف و اشباع نظری* داده‌ها کتاب *مقتل نفی المهموم* را که یکی از حجیم‌ترین منابع مقاتل است موردبررسی قرار داد و برای هر مفهوم و عبارت یک «کد» در نظر گرفت و آن‌ها را در جدولی با نام جدول کدگذاری باز جای داد در این مرحله با بازبینی مکرر اساتید و صاحب‌نظران بارها و بارها عناوین کدها تغییر یافته و به نزدیک‌ترین عنوان با مفهوم تثبیت شد. حاصل کار در این مرحله ۲۲۶ کد است.

جدول ۱. کدگذاری باز

شناسه	داده‌ها	سند	مفهوم (کدگذاری باز)
۱	آن مولود شریف را حسین نام نهاد	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۸۱	اهمیت نام نیک در تربیت فرزند
۲	فاطمه پسر بزاید و به تو خواهم داد تا دایه‌اش باشی	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۸۲	نقش دایه در تربیت
۳	شخصی چون من با چون اویی بیعت نکند	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۸۷	نقش خودآگاهی در تربیت
۴	به خدا دوست ندارم که سلطنت دنیا از آن من باشد	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۸۷	عدم جاه‌طلبی و تربیت
۵	دو رکعت نماز گزارد و از خدا خیر امور را خواست	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۹۴	استخاره (طلب خیر) در تربیت
۶	اطاعت از امام بر آنان واجب است	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۹۶	نقش ولایت‌پذیری در تربیت
۷	اصالتم را در میان خود چگونه می‌بینید؟	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۹۷	اصالت خانوادگی و تربیت
۸	سوگند راست می‌خورم که جهاد و جنگ با یزید افضل از جهاد با مشرکان است	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۹۷	نقش جهاد در تربیت
۹	او را عطفی با خردسالان و مهربانی‌ای با سالخورده‌گان است	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۹۸	خلق نیکو ثمره تربیت
۱۰	با باران پند و رهنمایی چنان شستشو داده‌ام	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۹۹	پند و موعظه در تربیت
۱۱	وعدۀ احسان به شرط اطاعت داد	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۰۰	جایگاه تشویق در تربیت
۱۲	مسلم که از پستان شجاعت شیر مکیده	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۰۵	نقش مادر در تربیت

شناسه	داده‌ها	سند	مفهوم (کدگذاری باز)
۱۳	مسلم بدو فرمود: اگر مرا بکشی (عجیب نیست) چه بدتر از تو بوده که بهتر از مرا کشته است، و اگر مرا به بدترین وضع و قبیح‌ترین نحوه مثله کنی حکایت از خبثت درون و فرومایگی تو دارد، چه این‌گونه جنایات درخور توست	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۰۶	تأثیر ظاهر بر باطن
۱۴	امر به معروف و نهی از منکر نمایم	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۰۷	جایگاه امر به معروف و نهی از منکر
۱۵	قوت و نیرویی جز به خدا نباشد	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۱۱	توکل در تربیت
۱۶	آرایش مرگ بر فرزند آدم چون آرایش گردنبند بر گردن دوشیزگان است، گرایش و اشتیاقم به زیارت اسلافم (جله و پدر و مادر و برادرم) چون اشتیاق یعقوب به یوسف است	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۱۱	حالات مرگ در دیدگاه انسان کامل
۱۷	گریزی از آنچه بر قلم تقدیر رفته نیست	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۱۱	تقدیرگرایی
۱۸	خشنودی خدا را خرسندی خود دانسته	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۱۱	کسب رضای الهی موجب خرسندی
۱۹	بر بلایش صابریم	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۱۱	صبر در تربیت
۲۰	هر کس که در راه ما خون نثار و بذل می‌کند	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۱۱	ایثار در تربیت

شناسه	داده‌ها	سند	مفهوم (کدگذاری باز)
۲۱	محمد حنفیه به خدمت امام مشرف گردید و عرض کرد: برادرم! بی‌وفایی مردم کوفه را به پدر و برادرت می‌شناسی، و می‌ترسم با تو آن‌کنند که با پیشینیان کردند، اگر در حرم اقامت فرمایی، عزت و حرمت و مناعتت نیازی به بیان ندار	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۱۲	مهارت‌های شنیداری در تربیت
۲۲	حرمت حرم شکسته و دریده شود	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۱۲	وجوب رعایت حرمت حرم
۲۳	دل‌هایشان با تو و شمشیرهایشان در استخدام بنی‌امیه بود	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۱۵	نفاق
۲۴	امام علیه‌السلام فرمود: «برادر اسدی درست گفته: همانا خدا آنچه را بخواهد می‌کند و حکم هم اراده اوست»	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۱۵	اراده الهی
۲۵	در رؤیا دیدم که هاتفی می‌گفت	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۱۵	نقش رؤیای صادقانه
۲۶	خدا تو را بهترین پاداش که هر فرزندی را در برابر پدر می‌دهد بدهد	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۱۵	نقش دعا در تربیت
۲۷	خدا لباس ذلت فراگیر را بر آنان پوشانده	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۱۵	ذلت و عزت به دست خداوند
۲۸	دنیاپرستان و ارباب حرص و آرزو از امام جدا	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۱۷	دنیاپرستی و آرزو و حرص سبب جدایی از امام
۲۹	اهل و خیار اصحابش با وی بپاییدند	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۱۷	وفاداری

شناسه	داده‌ها	سند	مفهوم (کدگذاری باز)
۳۰	او وظیفه‌اش را به پایان برد و وظیفه ما باقی است	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۱۷	مسئولیت
۳۱	قطعاً ثواب خدا برتر و ارزشمندتر است	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۱۷	برترین پاداش ثواب الهی
۳۲	اگر بدن‌ها برای مرگ پدید آمده‌اند	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۱۷	پذیرش مرگ
۳۳	شهادت در راه خدا برتر است	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۱۸	فضیلت شهادت بر مرگ
۳۴	قسمت ارزاق مقدر است	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۱۸	معین بودن رزق
۳۵	حرص کم در تلاش چه زیباتر است	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۱۸	مذموم بودن حرص
۳۶	چرا شخص باید در اموال متروک بخل بورزد	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۱۸	مذموم بودن بخل
۳۷	دنیا متغیر گردیده، چهره نازیبای خود را به ما نشان می‌دهد	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۲۰	حقیقت دنیا
۳۸	مؤمن «در راه خدا» راغب لقاء پروردگارش (با شهادتش) گردد	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۲۱	رغبت به لقاء الهی
۳۹	ما قیام در رکابت را، بر دنیا و آن زندگی برمی‌گزیدیم	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۲۱	انتخاب صحیح
۴۰	همواره بر نیات و بینش‌های خود استوار	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۲۱	پایداری در عقیده
۴۱	با دوستت دوست و با دشمنت دشمنیم	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۲۱	تولی و تبری در تربیت
۴۲	جدّ تو شفیع ما باشد	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۲۱	شفاعت
۴۳	سخن کسی است که به مرگ خود یقین دارد	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۲۲	یقین به مرگ

شناسه	داده‌ها	سند	مفهوم (کدگذاری باز)
۴۴	خود را به آرامش خدا تسلی ده	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۲۳	آرامش در پرتو یاد خدا
۴۵	خواهرم عنان بردباری را از کف مده	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۲۴	جایگاه صبر در تربیت
۴۶	ممکن بود امام به علت دستگیری اهل حرم از مقام والای سعادت شهادت باز ماند	مسلک اول ترجمه لهوف، ص ۱۲۵	تدبیر منزل
۴۷	ابن زیاد اصحابش را برای جنگ با حسین علیه‌السلام فرا خواند و آن‌ها پیروی‌اش کردند و با آن‌که سبکشان می‌شمرد باز هم فرمانش بردند، دین و دنیای عمر بن سعد را خرید و به فرماندهی سپاه برگزیدش، و او پذیرفت	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۲۹	تحقیر شدن و تسلیم بودن نشانه تربیت نادرست
۴۸	امام علیه‌السلام برخاست و به قائمه شمشیرش تکیه داد، با صدای بلند ندا درداد و فرمود: «شما را به خدا سوگند می‌دهم آیا مرا می‌شناسید؟» گفتند: آری تو فرزند رسول الله و سبط اویبی	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۲۹	عقبه و نسیبه در تربیت
۴۹	امام فرمود: «شما را به خدا آیا می‌دانید علی علیه‌السلام اوّل انسان است که اسلام آورد، او که علمش از همه فراگیرتر و حلمش از همه برتر بوده و این‌که او ولیّ هر مؤمن و مؤمنه می‌باشد؟» گفتند: خداوندا آری	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۳۰	نقش امام در تربیت

شناسه	داده‌ها	سند	مفهوم (کدگذاری باز)
۵۰	همه این‌ها را می‌دانیم، و تو را رها نکنیم	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۳۱	نقش غفلت‌ورزی در تربیت
۵۱	فرزندان امّ‌البینین فرمودند: چه کار داری؟ گفت: ای خواهرزاده‌هایم، شما در امانید، خود را با برادران به کشتن ندهید، و ملازم خدمت یزید بن معاویه امیر المؤمنین باشید	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۳۲	تضمین نیاز به امنیت
۵۲	دست‌هایت بریده و امان‌نامه‌ات ملعون بادا	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۳۲	ترجیح امنیت اخروی به امنیت دنیوی
۵۳	چون حسین علیه السلام دید که اثربخشی پند و موعظه کم، و شتاب دشمن برای جنگ زیاد است	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۳۴	تربیت ناصحیح اثربخشی پند و موعظه کم
۵۴	من نماز و تلاوت کتابش را دوست دارم	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۳۴	حب نماز و قرآن
۵۵	امام به برادرش عباس فرمود: «اگر توانستی که جنگ را امروز به تأخیر اندازی این کار را بکن، باشد که امشب را برای پروردگاران نمازگزاریم، چه او می‌داند که من نماز و تلاوت کتابش را دوست دارم. عباس این خواسته را با آنان در میان نهاد، عمر بن سعد سکوت کرد، عمرو بن حجاج زبیدی گفت: اگر اینان ترک و دیلم بودند و این تقاضا را می‌خواستند، ما می‌پذیرفتیم، حال آنکه اینان آل محمدند. این تقاضا پذیرفته شد	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۳۴	قومیت و تربیت

شناسه	داده‌ها	سند	مفهوم (کدگذاری باز)
۵۶	در شب عاشورا امام فرمودند: «اما بعد، حَقًّا که من اصحابی بهتر از شما، و نه اهل بیته برتر و نیکوکارتر از اهل بیتم نمی‌بینم، خداوندا از من به شما پاداش نیکو دهد، این شب است که سیاهی و تاریکی آن شما را فرا گرفته، پس آن را چون شتر رهواری گرفته، و هر یک از شما دست یکی از اهل بیتم را گرفته و در این تاریکی شب پراکنده شده از صحنه بیرون شتابید، و مرا با دشمن واگذارید چه آنان جز مرا نخواهند»	مسلك دوم ترجمه لهوف، ص ۱۳۴	آگاهی بخشی و آزادی در انتخاب
۵۷	درباره ما مردم چه خواهند گفت	مسلك دوم ترجمه لهوف، ص ۱۳۵	اهمیت قضاوت مردم
۵۸	اگر می‌دانستم که در راه تو کشته می‌شدم و بعد زنده به آتش کشیده می‌شدم و خاکسترم به باد داده می‌شد و هفتاد بار این وضع تکرار می‌شد، هرگز از حضرتت جدا نشده تا در پیش رؤیت شاهد مرگ و شهادت را در آغوش کشم	مسلك دوم ترجمه لهوف، ص ۱۳۶	یقین به انجام یک کار
۵۹	سعید بن عبد الله حنفی برخاست و به عرض رسانید: نه به خدا ای فرزند رسول الله صلی الله علیه و آله، هرگز تنهایت نگذارم، تا خدا بداند که ما وصیت پیامبرش محمد را درباره تو حفظ و رعایت نمودیم، و اگر می‌دانستم که در راه تو کشته می‌شدم و بعد زنده به آتش کشیده می‌شدم و خاکسترم به باد داده می‌شد و هفتاد بار این وضع تکرار می‌شد، هرگز از حضرتت جدا نشده.	مسلك دوم ترجمه لهوف، ص ۱۳۶	پایداری در رکاب ولایت

شناسه	داده‌ها	سند	مفهوم (کدگذاری باز)
۶۰	جمعی از اصحاب نیز چنین سخن گفتند: جان‌های ما به فدایت، تو را با همه وجودمان پاس داریم، و چون در راهت به شهادت رسیدیم وفای به عهد کرده و پیمان خویش را به پایان برده‌ایم	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۳۷	ذوب در ولایت
۶۱	وفای به عهد کرده و پیمان خویش را به پایان برده‌ایم	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۳۷	وفای به عهد و تربیت
۶۲	در آن نوره ریخت، و داخل شد تا موی بسترد	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۳۷	پاکیزگی جسم و تربیت
۶۳	خنده من از سر شادمانی از آن است که در این راه قرار گرفته‌ایم	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۳۸	شادمانی و رضایت
۶۴	آری و الله که نیرنگ و بی‌وفایی شما قدیم بوده که ریشه‌های شما بر آن بالید و شاخه‌های شما از آن پوشش یافت، شما بدترین غم برای بیننده و ناگوارترین لقمه برای غاصب باشید	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۳۹	تداوم حيله‌گری
۶۵	الا همانا من با این خانواده‌ام با قلت عدد و یاران اندکم به سوی شهادت و خدا می‌روم	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۳۹	تعداد موافقان کم یک عمل نیک
۶۶	امام اشعار فروه بن مسیک مرادی را با سخنش پیوند می‌دهد: و ترس را در وجود ما راهی نیست ولیکن مرگ ما دولت دیگران را در پی دارد	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۳۹	شجاعت

شناسه	داده‌ها	سند	مفهوم (کدگذاری باز)
۶۷	امام صادق علیه السلام فرمود: از پدرم شنیدم که می‌فرمود: چون امام حسین علیه السلام با عمر بن سعد تلاقی نمودند و جنگ بر پا شد، خداوند نصرت خود را فرو فرستاد تا آنجا که بر سر حسین علیه السلام سایه گسترد، و آنگاه امام مختیر شد بین پیروزی بر دشمنانش و بین ملاقات و لقای پروردگارش، او لقای پروردگارش را برگزید	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۴۱	انتخاب صحیح در تربیت
۶۸	حرّ گفت: به خدا خود را در گزینش بهشت و دوزخ مختیر می‌بینم، به خدا قسم که جز بهشت را برنگزینم گر چه قطعه‌قطعه و سوزانده شوم	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۴۲	انتخاب صحیح در تربیت
۶۹	امام اجازتش فرمود، حرّ به جنگ پرداخته و جنگی زیبا نمود و جمعی از شجاعان و ابطال دشمن را به خاک هلاکت افکند و بعد شهید گردید، پیکر پاکش را نزد حسین علیه السلام آوردند و امام خاک از چهره‌اش پاک می‌کرد و می‌فرمود: «تو حرّی آن‌گونه که مادرت حرّت نام نهاد، تو حرّی- آزاد مردی- در دنیا و آخرت»	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۴۲	آزاده بودن در دنیا و آخرت
۷۰	جز بهشت را برنگزینم	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۴۲	انتخاب صحیح در تربیت

شناسه	داده‌ها	سند	مفهوم (کدگذاری باز)
۷۱	طرفدار حقّ طرفدار باطل	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۴۳	دسته‌بندی افراد جامعه
۷۲	مادرم راضی شدی؟	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۴۳	رضایت مادر در تربیت
۷۳	به‌راستی که به این آقا وصیت می‌کنم	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۴۳	نقش وصیت در تربیت
۷۴	به خدا که بویم بد و نژادم پست و رنگم سیاه است	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۴۳	عدم نژادپرستی در تربیت
۷۵	روزی که پشت کنید و بگریزید	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۴۶	عدم پایداری در عقاید
۷۶	خداوندا! گواه باش، به تحقیق جوانی به جنگ و مبارزت شتافته	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۴۸	ارزش اعمال نیک در جوانی
۷۷	شکیبایی کنید، صابر باشید	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۴۹	توصیه به صبر در مصیبت
۷۸	نوجوانی که گوئیا صورتش چون پاره‌ماه می‌درخشید	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۴۹	اهمیت دوره نوجوانی و زیبایی صورت و سیرت
۷۹	آیا فریادرسی هست که به امید رحمت خدا به فریاد ما برسد؟	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۴۹	آگاهی دادن به دل‌های ناآگاه
۸۰	فقط این طفل باقی‌مانده که از عطش به خود می‌پیچد	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۵۰	حق رفع نیازهای اولیه در کودکان
۸۱	در این دنیا آزاده باشید	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۵۲	جایگاه انسانیت و آزادی در دنیا
۸۲	به احساب و نژادتان باز گردید	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۵۲	بازگشت به ریشه‌های قومی
۸۳	بر زنان گناهی نیست	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۵۲	حفظ حقوق زنان
۸۴	آنچه بر تو گذشت صابر باش و خیرش بدان	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۵۴	خیر دانستن اتفاقات

شناسه	داده‌ها	سند	مفهوم (کدگذاری باز)
۸۵	زیر لباس پوشیده مرا از آن برهنه نکنند	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۵۴	حیا و حفظ حرمت تن
۸۶	چهره‌ای نورانی‌تر از او داشته باشد	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۵۷	تأثیر باطن بر ظاهر
۸۷	من از این همه بی‌رحمی و سنگدلی به شگفت آمده	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۵۷	از بین رفتن شفقت در تربیت ناصحیح
۸۸	عمامه‌اش را اخنس بن مرثد بن علقمه حضرمی یا جابر بن یزید اودی به غارت برد و او نیز دیوانه شد.	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۵۸	مکافات عمل
۸۹	اینان ذریه مصطفی‌اند که چون اسیران برده شوند	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۶۰	رنج خاندان رسول
۹۰	ابن زیاد به آنان جایزه‌ای ناچیز داد	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۶۱	ثمن بخش
۹۱	یافتیم که همگان زنازاده‌اند و اینان هم آن‌اند که گرفتار مختار شده که مختار دست‌ها و پاهای آنان را با میخ‌های آهنین به زمین کوفته و پشت آنان اسب تاخته تا هلاک گردیدند.	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۶۱	وراثت در تربیت
۹۲	لیکن سیاهی لشکر بودی	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۶۲	سیاه لشگر بودن
۹۳	آن‌کس که می‌داند با آن‌که نمی‌داند همانند نیست	مسلک دوم ترجمه لهوف، ص ۱۶۲	مکافات عمل دانایان و نادانان

شناسه	داده‌ها	سند	مفهوم (کدگذاری باز)
۹۴	عمر بن سعد مانده آن روز و فردایش را تا وقت ظهر در کربلا توقف کرد، بعد با بازماندگان خاندان حسین علیه السلام از کربلا حرکت کرد، و اهل البیت را که سپرده‌های خیر الأنبیاء بودند بر پلاس پالان‌های شتران درحالی‌که پوشش چهره‌های آنان مکشّفه بود بین دشمنان برنشانند، و آنان را آن‌چنان‌که اسرار ترک و روم رانده می‌شدند با آن‌همه رنج و مصائب همی راندند.	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۶۷	عدم رعایت حرمت خاندان امام
۹۵	زینب دخت علی علیه السلام در آن روز که به سخن پرداخت دیدم و ندیدم زنی باحیا و عقیقه‌ای را که سخنورتر از او باشد	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۶۷	حضور اجتماعی زنان با حفظ حریم
۹۶	ای اهل نیرنگ و بی‌وفائی! آیا می‌گریید؟!	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۷۰	دورویی و نیرنگ خلاف تربیت
۹۷	ای اهل کوفه آیا در شما جز چاپلوسی و آلودگی به تباهی، و ارتجاع و کینه‌توزی، و تملقی چون تملق کنیزان، و رنج و درد دشمنان است؟!	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۷۰	چاپلوسی ضد تربیت
۹۸	ارتجاع و کینه‌توزی	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۷۰	کینه‌توزی ضد تربیت
۹۹	تملّقی چون تملق کنیزان	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۷۰	تملق نشانه ضعف

شناسه	داده‌ها	سند	مفهوم (کدگذاری باز)
۱۰۰	هرگز تگه‌های این عار و ننگ را شستشو نتوانید داد	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۷۰	نگ ابدی
۱۰۱	کالایان قرین خسران باد	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۷۰	خسران
۱۰۲	نسل شما بهترین نسل‌هایند	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۷۱	تفاوت نسل‌ها
۱۰۳	که تنها با زبان مسلمان بودند	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۷۱	اسلام زبانی
۱۰۴	سرزنش سرزنشگری او را از هدف باز نداشته	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۷۱	استقامت در برابر سرزنش‌ها
۱۰۵	زاهد در دنیا، بی‌اعتنا بر آن	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۷۱	بی‌اعتنایی به ظواهر دنیوی
۱۰۶	آزمایش ما را نیکو قرار داده	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۷۱	آزمایش الهی برای همه در دنیا
۱۰۸	علم خود و فهم را نزد ما نهاده است	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۷۱	امامان و اهل‌بیت مظهر علم خدا در دنیا
۱۰۹	جگره‌اتان زمختی یافته	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۷۳	تأثیر ظاهر بر باطن انسان
۱۱۰	گروهی که خدا آنان را تزکیه فرموده	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۷۳	تزکیه و هدایت از جانب خدا
۱۱۱	همانا برای هر مرد همان چیزی خواهد بود که به دست آورده	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۷۳	ارث ادب از پدران
۱۱۲	بر آنچه خدا از فضیلت به ما داده حسادت ورزیدید؟!	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۷۳	حسادت
۱۱۳	خدا برای او نوری قرار ندهد مر او را نوری نخواهد بود	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۷۳	هدایت الهی
۱۱۴	درون ما را سوزاندی	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۷۳	پشیمانی از گناه

شناسه	داده‌ها	سند	مفهوم (کدگذاری باز)
۱۱۵	رحمت از دل‌هایتان رخت بر بسته است	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۷۳	دل بی‌رحم
۱۱۶	حرمت‌م را هتک کردید	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۷۵	بی‌احترامی
۱۱۷	چه او الگوی نیکوی ماست	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۷۵	روش الگویی در تربیت
۱۱۸	چه حيله‌ها که بین شما و شهواتان نیست!	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۷۵	حيله ورزی از روی شهوت
۱۱۹	از شما همین قدر بسنده کنیم که له و علیه ما مباشید	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۷۶	ترجیح بد از بدتر
۱۲۰	جز زیبا ندیدم	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۷۶	مثبت نگری
۱۲۱	بنگر پیروزی از آنچه کسی خواهد	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۷۶	پیروزی حقیقی
۱۲۲	ای امیر، او زن است و زن به گفته‌اش مؤاخذه نگردد	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۷۶	تبعیض جنسیتی
۱۲۳	با آرایه سخن می‌گوید	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۷۶	نفوذ کلام با آرایه‌پردازی
۱۲۴	تو را آن جرئت است که جوابم را بگویی	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۷۷	جرئت ورزی در تربیت
۱۲۵	هیچ‌کس را حالت انکار یا درد فاجعه نبود	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۷۸	بی‌تفاوتی احساس نسبت به فاجعه
۱۲۶	دهان‌های ناپاکشان از گوشت ما می‌خورد	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۹۰	رزق حلال و تربیت
۱۲۷	تفو بر تو و دین تو، دین من از دین تو نیکوتر است	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۹۳	همگانی بودن دین
۱۲۸	آیا از مار جز مار زائیده شود	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۹۶	اهمیت مادر در تربیت

شناسه	داده‌ها	سند	مفهوم (کدگذاری باز)
۱۲۹	اما مال تو را نمی‌خواهم	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۱۹۶	امتناع از لقمه حرام
۱۳۰	کدام گوش که این ثلمه وارد بر اسلام را بشنود و کر نگردد؟	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۲۰۰	ضمیر پاک و توجه به ندای حق
۱۳۱	چیزی جز دروغ‌بافی نیست	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۲۰۰	مذمت دروغ در تربیت
۱۳۲	حسن نیت او سپاس گزارد	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۲۰۱	نیت در اعمال
۱۳۳	دلم در گرو مکارم اخلاق آنان قرار گرفته	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۲۰۱	مکارم اخلاق در تربیت
۱۳۴	در لباس غربا در میان دشمنان درآمده	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۲۰۲	آثار نفاق
۱۳۵	اگر من مساعدت خردمندان را از کف داده	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۲۰۲	مساعدت خردمندان زمینه‌ساز تربیت
۱۳۶	اضطراب و قلق برای غیبت اهل و ساکنانم روحم را رنج می‌دهد	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۲۰۳	اضطراب باعث عذاب روح
۱۳۷	نومیدم از این‌که شکیب و صبر بتواند وضعم را	مسلک سوم ترجمه لهوف، ص ۲۰۳	ناامیدی مخالف تربیت
۱۳۸	مادرش او را به ناگواری آبستن داشته و ناگوارش فرو گذاشته	ترجمه نفس المهموم، ص ۳۲	اهمیت دوران قبل از تولد در تربیت
۱۳۹	روایت شده که پیغمبر در گوش راستش اذان گفت و در گوش چپش اقامه	ترجمه نفس المهموم، ص ۳۲	خواندن اذان و اقامه در گوش نوزاد هنگام تولد
۱۴۰	دو کبش املح بر او عقیقه کرد	ترجمه نفس المهموم، ص ۳۲	عقیقه برای نوزاد
۱۴۱	باید رادمردان را ستود و نیکان را شناساند	ترجمه نفس المهموم، ص ۳۵	ستایش اسطوره‌ها

شناسه	داده‌ها	سند	مفهوم (کدگذاری باز)
۱۴۲	شجاعت حسین ضرب‌المثل است	ترجمه نفس المهموم، ص ۴۲	شجاعت از فضایل اخلاقی
۱۴۳	عالم شهود غیب را معاینه کنند	ترجمه نفس المهموم، ص ۴۲	درک شهودی
۱۴۴	هدف آن‌ها را درنیابد و به روش آنان موفق نشود این‌ها خصائصی است که آفریننده بدان‌ها عطا فرموده و مخبر صادق آنان اعلام کرده	ترجمه نفس المهموم، ص ۴۲	داشتن هدف و روش در زندگی
۱۴۵	هر آنچه از کار خیر و نیک کردند پدرها از پدرها ارث بردند	ترجمه نفس المهموم، ص ۴۵	وراثت در تربیت
۱۴۶	هر بخشنده شجاع است، و هر شجاع بخشنده	ترجمه نفس المهموم، ص ۴۵	ارتباط بخشندگی و شجاعت
۱۴۷	دوستی، رابطه وسیع و پرمعنای جامعه بشری است	ترجمه نفس المهموم، ص ۴۵	احساس و تربیت
۱۴۸	اگر در دنیا پناهگاهی هم نباشد، من با یزید بن معاویه بیعت نکنم	ترجمه نفس المهموم، ص ۹۸	گذشتن از امنیت برای خودشکوفایی
۱۴۹	همانا برای اصلاح امت جدم بیرون شدم	ترجمه نفس المهموم، ص ۹۹	اصلاح و تربیت نیاز همه جوامع
۱۵۰	با بیینه هلاک شود و با بیینه هدایت شود	ترجمه نفس المهموم، ص ۹۹	هدایت با دلیل
۱۵۱	امام به همه مردم و همه مسلمانان، مقاصد خویش را بفهماند	ترجمه نفس المهموم، ص ۱۰۴	بعد جهانی تربیت
۱۵۲	اگر رأی بزرگان و خردمندان و فاضلان شما چنان است	ترجمه نفس المهموم، ص ۱۰۴	جایگاه فضلا و خردمندان جامعه

شناسه	داده‌ها	سند	مفهوم (کدگذاری باز)
۱۵۳	حسین، مسلم بن عقیل بن ابی‌طالب را طلبید و با قیس بن مسهر صیداوی و عماره بن عبد الله سلولی و عبدالرحمن بن عبد الله ارحبی به کوفه فرستاد و دستور داد تقوی پیشه کند و کار خود را مخفی دارد و باریکبین باشد و اگر دید مردم متفق و مورد اعتمادند زود به او خبر دهد.	ترجمه نفس المهموم، ص ۱۰۹	اتفاق نظر جمعی
۱۵۴	پیشرفت سیاست و تقدم در امور دنیوی است	ترجمه نفس المهموم، ص ۱۱۰	سیاست معادل دنیاداری
۱۵۵	ولی نمی‌خواهم کشته شوم و بد دارم که دروغ گویم	ترجمه نفس المهموم، ص ۱۱۳	صداقت در گفتار
۱۵۶	در طاعت خدا ضعف نشان دهم بهتر است که در معصیت او نیرومندی کنم	ترجمه نفس المهموم، ص ۱۱۴	برتری ضعف طاعت بر قوت معصیت
۱۵۷	بر خردان مهربان است و بر بزرگان غمخوار	ترجمه نفس المهموم، ص ۱۱۹	غمخوار مهربان
۱۵۸	موعظه و پند از او تبلیغ شود	ترجمه نفس المهموم، ص ۱۱۹	موعظه و پند در تربیت
۱۵۹	از دیدار نور حق کور نباشید و به پرتگاه باطل سرازیر نشوید	ترجمه نفس المهموم، ص ۱۱۹	حق و باطل در تربیت
۱۶۰	به خدا هر کس از یاری‌اش کوتاهی کند فرزندش خوار و بی‌کس و کار شود	ترجمه نفس المهموم، ص ۱۱۹	تأثیر اعمال نادرست پدران بر فرزندان
۱۶۱	گرگی لباس میش به تن کند	ترجمه نفس المهموم، ص ۱۱۹	نفاق آدمیان

شناسه	داده‌ها	سند	مفهوم (کدگذاری باز)
۱۶۲	برای فریب‌خورده نظر و اراده‌ای نیست	ترجمه نفس المهموم، ص ۱۴۷	مهندسی ذهن در فریب
۱۶۳	آنچه کرده از روی بصیرت و بینائی بوده	ترجمه نفس المهموم، ص ۱۵۶	انجام عمل از روی بصیرت
۱۶۴	محیط اجتماع، مزرعه‌ای است که در آن، نهال بشریت کشته می‌شود	ترجمه نفس المهموم، ص ۱۶۰	محیط اجتماعی و تربیت فرد
۱۶۵	جهاد امام حسین جهاد استمات‌ه بود	ترجمه نفس المهموم، ص ۲۰۹	عمل تبلیغی برای هدایت جامعه
۱۶۶	رفتن حسین (ع) به سوی عراق برخلاف نظر دوست و دشمن بوده	ترجمه نفس المهموم، ص ۲۱۳	عدم تحت تأثیر قرار گرفتن بعد از تصمیم‌گیری درست
۱۶۷	تو چراغ هدایت و امید مؤمنانی	ترجمه نفس المهموم، ص ۲۱۸	امام به‌مثابه چراغ هدایت
۱۶۸	قصدشان از متابعت او رسیدن به مال و منصب بود	ترجمه نفس المهموم، ص ۲۲۹	قصد نادرست از انجام عملی درست
۱۶۹	حسین (ع) ابن زیاد اشراف کوفه را بازرسی کرد و عیب‌الله بن حر را ندید و پس از چند روز نزد او آمد، به او گفت: یا بن حر کجا بودی؟ گفت: بیمار بودم، گفت: بیمار دل یا تن؟ گفت: دلم که بیمار نیست و تنم را خدا عافیت داده	ترجمه نفس المهموم، ص ۲۴۴	بیماری دل
۱۷۰	همی دست به پشت دست می‌زد و می‌گفت: با خود چه کردم	ترجمه نفس المهموم، ص ۲۴۵	ندامت پس از جنایت
۱۷۱	بروید و اینجا نمانید و فریاد مرا نشنوید	ترجمه نفس المهموم، ص ۲۵۲	کاستن مسئولیت

شناسه	داده‌ها	سند	مفهوم (کدگذاری باز)
۱۷۲	دلالت بر یک مکاشفه‌ای دارد که غیر از رؤیا و خواب است	ترجمه نفس المهموم، ص ۲۵۲	کشف شهودی و تربیت
۱۷۳	به مقام شامخ تهذیب نفس برسد و روح خود را نیرومند کند	ترجمه نفس المهموم، ص ۲۵۲	تهذیب نفس و دین لسانی
۱۷۴	مردم دنیاپرست‌اند و دین سر زبان آن‌ها است	ترجمه نفس المهموم، ص ۲۵۸	استفاده از دین برای منافع دنیوی
۱۷۵	هر کدام از هزار مرد بهترند	ترجمه نفس المهموم، ص ۲۵۸	کیفیت وجود در مقابل کمیت موجود
۱۷۶	دریغا که نرود میخ آهنین بر سنگ	ترجمه نفس المهموم، ص ۲۷۲	قابلیت تربیت‌پذیری
۱۷۷	دوازده تن یاران مخصوص که به نام حواریون معروف‌اند تربیت کرد	ترجمه نفس المهموم، ص ۲۸۶	یارپروری در تربیت
۱۷۸	اینجا هم باید حق را در نظر گرفت و عدالت را منظور داشت	ترجمه نفس المهموم، ص ۲۸۶	عدالت
۱۷۹	اگر همه روز سخنرانی کند رشته سخن از دست ندهد و وانماند	ترجمه نفس المهموم، ص ۳۰۵	سخنوری و تربیت
۱۸۰	در تبلیغ و موعظه و ارشاد می‌کوشد	ترجمه نفس المهموم، ص ۳۰۶	جهاد در تبلیغ
۱۸۱	به هیچ وجه خود را نباخته و دل از دست نداده	ترجمه نفس المهموم، ص ۳۰۶	شجاعت و استقامت
۱۸۲	هر مردمی که زن باره و هرزه‌کار بار آیند، اخلاق فاضله را از دست بدهند	ترجمه نفس المهموم، ص ۳۰۹	زنا به مثابه رذیله اخلاقی
۱۸۳	راندگی از حزب که در آن تاریخ در مسجدها تشکیل می‌شده	ترجمه نفس المهموم، ص ۳۰۹	مسجد جایگاه تربیت
۱۸۴	تملق می‌گفتند و هرگونه امری را اجرا می‌کردند	ترجمه نفس المهموم، ص ۳۰۹	تملق و چاپلوسی خلاف تربیت

شناسه	داده‌ها	سند	مفهوم (کدگذاری باز)
۱۸۵	دل‌بستگی و عشق مفرط به یک چیزی حواس انسان را صرف آن می‌نماید و شخص را از خود بی‌خود می‌کند و درد و الم وارد را درک نمی‌کند	ترجمه نفس المهموم، ص ۳۱۵	تعطیلی حواس پیامد عشق مفرط
۱۸۶	در توبه برای هر کس باز است	ترجمه نفس المهموم، ص ۳۲۰	راه بازگشت برای همه در تربیت
۱۸۷	چون عقیده به واقعیتی نداشت، برای خود زیان و ضرری در این کار نمی‌دید	ترجمه نفس المهموم، ص ۳۲۹	سستی عقیده در رفتار
۱۸۸	مردان مسامحه‌کار و خودخواه و با عنوان همیشه لنگر جنایت‌ها می‌شوند	ترجمه نفس المهموم، ص ۳۳۶	مسامحه‌کاری و خودخواهی خلاف تربیت
۱۸۹	روی رفاقت از او حرف‌شنوی می‌کرده	ترجمه نفس المهموم، ص ۳۳۹	حرف‌شنوی از رفیق بدون دلیل عقلی
۱۹۰	به رگ بی‌غیرتی شمر برخورده و دست از خیمه برداشته	ترجمه نفس المهموم، ص ۳۳۹	غیرت و مردانگی در تربیت
۱۹۱	مرحبا بر شما، نزدیک من بیایید	ترجمه نفس المهموم، ص ۳۵۰	تشویق کلامی در تربیت
۱۹۲	محاربه و جنگ با امام بدترین انواع ارتداد و کفر است	ترجمه نفس المهموم، ص ۳۵۰	مخالفت با امام بدترین نوع کفر
۱۹۳	موقع تبلیغ و نصیحت گذشته و امید بازگشتی در این لشکر نمانده	ترجمه نفس المهموم، ص ۳۵۳	اصلاح‌ناپذیری
۱۹۴	چگونه و از چه کسانی این مطلب دریافت شده است تا تدوین شده و به صورت تاریخ درآمده	ترجمه نفس المهموم، ص ۳۵۸	اهمیت روایان حوادث تاریخی

شناسه	داده‌ها	سند	مفهوم (کدگذاری باز)
۱۹۵	مادران پارسا فرزندان باتقوا آورند	ترجمه نفس المهموم، ص ۳۶۰	نقش خصوصیات درونی مادر در تربیت کودک
۱۹۶	عمومیت دعوت اسلام و شمول تربیت قرآن است	ترجمه نفس المهموم، ص ۳۶۶	عمومیت تربیت اسلامی
۱۹۷	سیاه و سفید و عجم و عرب و ترک و آقا و بنده و بزرگ و خرد در نهضت حسینی شرکت داشته‌اند	ترجمه نفس المهموم، ص ۳۶۶	شرکت بین‌المللی در جبهه امام
۱۹۸	در این رجز دریا و فضا و محیط اخلاقی را به میان آورده و با یک فکر وسیع‌تری آن را سروده	ترجمه نفس المهموم، ص ۳۷۰	وسعت فکر و نظر در تربیت
۱۹۹	و از طرفی کمالات معنوی این غلام ترک که حفظ قرآن نموده است او را شایسته این مقام کرده	ترجمه نفس المهموم، ص ۳۷۰	تأثیر قرآن در غلام ترک
۲۰۰	خدایا گواه این مردم باش، جوانی برابر آن‌ها رفت که شبیه‌ترین مردم است به پیغمبر تو در خلقت و اخلاق و گفتار	ترجمه نفس المهموم، ص ۳۸۸	خلق و خُلق در منطق وراثتی
۲۰۱	بعضی گفته‌اند: حسین (ع) زبان علی را در کام گرفت تا به او بنماید که کام وی از کام او خشک‌تر است و با این همدردی او را تسکین دهد	ترجمه نفس المهموم، ص ۳۸۹	همدلی و همدردی امام با فرزند
۲۰۲	خوی حیوانی چون بر کسی چیره گردید، شعور و عاطفه انسانی از او سلب می‌شود و مانند درنده‌ای دست به هرگونه جنایت می‌زند	ترجمه نفس المهموم، ص ۴۰۶	خوی حیوانی و از بین رفتن صفات انسانی

شناسه	داده‌ها	سند	مفهوم (کدگذاری باز)
۲۰۳	از امیر المؤمنین (ع) روایت شده است که از برادرش عقیل که از انسباب و خانواده‌های عرب مطلع بود خواست زنی از نژاد شجاعان عرب برای او بجوید تا او را بگیرد و پسر پهلوانی برایش بزاید	ترجمه نفس المهموم، ص ۴۰۶	خصوصیات روحی و اخلاقی مادر قابل انتقال به فرزند
۲۰۴	حسین به برادرانش گفت: او را پاسخ گویند گرچه فاسق است، زیرا یکی از احوال شما است	ترجمه نفس المهموم، ص ۴۱۸	احترام حتی به فاسق
۲۰۵	بدان که شجاعت، صفتی است نفسانی، دل آن را دریابد نه دیده، خودش محسوس نگردد و از مشاهده آثارش دانسته شود	ترجمه نفس المهموم، ص ۴۳۰	آثار شجاعت در عمل شجاعانه
۲۰۶	یکی از شاهکارهای نظامی ابی عبد الله الحسین (ع) و اخلاص اصحاب وفادارش این بود که در آن غوغای لشکر بسیار دشت کربلا، تا آخرین کس از یاران حسین (ع) زنده بودند، دست لشکر خون‌خوار کوفه به آن حضرت نرسید	ترجمه نفس المهموم، ص ۴۳۵	حفاظت از فرمانده تا آخرین لحظه
۲۰۷	حضرت زینب نیابت در تبلیغات و مراجعات امامت را داشته و از این حدیث مقام بزرگی برای آن مخدیره به دست می‌آید و دلالت دارد که زن استعداد ترقی تا مقام نیابت تبلیغی از طرف امام زمان را دارد	ترجمه نفس المهموم، ص ۴۳۹	نقش تبلیغی حضرت زینب

شناسه	داده‌ها	سند	مفهوم (کدگذاری باز)
۲۰۸	برخی حیوانات مانند انسان دارای نفوس مجرد هستند، و در بعضی اخبار هم رسیده که بعضی حیوانات اهل بهشت خواهند بود و بنابراین، استعداد ترقی معنوی و روحی در حیوان هست	ترجمه نفس المهموم، ص ۴۴۸	استعداد ترقی روحی و معنوی حتی در حیوانات
۲۰۹	نور طلعت و جمال هیبت او مرا از اندیشه کشتن او بیرون برد	ترجمه نفس المهموم، ص ۴۵۹	نورانیت چهره
۲۱۰	مردم کوفه که همراه عمر بن سعد به دشت کربلا آمدند و در برابر امام مظلوم ایستادگی کردند، به مقامی از انحطاط اخلاقی دچار شدند که همه چیز را فراموش کردند و از دست دادند و خون بی‌گناهان چشم و گوش آنان را مسدود کرد	ترجمه نفس المهموم، ص ۴۶۱	آثار قساوت و سنگدلی بالا
۲۱۱	امتیاز روشن دستورات اسلام بر سایر ادیان از این راه است که در تشریحات خود تا حد نهائی تشکیلات اجتماعی را درج کرده و بشر را یکسر به اجتماع و الفت و همکاری سوق داده است	ترجمه نفس المهموم، ص ۴۶۴	ابعاد اجتماعی تربیت اسلامی
۲۱۲	گاهی برای کفار مکاشفه‌ای رخ می‌دهد و فرشتگان خدا را به صورت مناسبی می‌بینند و نتیجه آن تثبیت حجت الهی است که مقدمه نزل عذاب است چنانچه برای قوم لوط این مکاشفه دست داد و فرشتگان خدا را دیدند و گاهی وسیله هدایت و توبه می‌شود	ترجمه نفس المهموم، ص ۴۶۴	مکاشفه تثبیت حجت الهی

شناسه	داده‌ها	سند	مفهوم (کدگذاری باز)
۲۱۳	زینب جسارت زنان و شهادت مردان و توان ولایت را با خود داشت و در هر پیشامدی به‌خوبی از عهده انجام وظائف خود برمی‌آید	ترجمه نفس المهموم، ص ۴۸۰	شهادت و توانمندی زینب
۲۱۴	مردمی که آلت دست ستمگران می‌شوند و به‌وسیله آن‌ها جنایات بزرگی به نفع آنان انجام می‌شود تا حده بالغی ساده و احمق هستند و سیاستمداران زبردست از همین سادگی و جهالت آن‌ها سوءاستفاده می‌کنند	ترجمه نفس المهموم، ص ۴۸۳	حماقت و سادگی
۲۱۵	تأسفی که برای آن مردم گمراه بر وجود امام که شمع هدایت است مستولی شد و ملاحظه کرد که این مردم تا آنجا در تیرگی و ظلمت ظلم، فرو شده‌اند	ترجمه نفس المهموم، ص ۴۹۳	تأسف مربی و هدایتگر از عدم هدایت‌پذیری مربی
۲۱۶	کاش وقتی سر حسین (ع) به او رسید احترامش کرده بود و بر او نماز خوانده بود و در طشتش نگذاشته و چویش نزده بود با آنکه مقصود خود را از کشتن او به دست آورده بود، ولی کینه‌های جاهلیت در نهادش بود	ترجمه نفس المهموم، ص ۵۵۹	کینه‌توزی
۲۱۷	این رسم عدالت است که زنان و کنیزان خود را پشت پرده نشانی و دختران رسول خدا را اسیروار برانی؟ پرده از آن‌ها برگیری و آن‌ها را آشکار نمائی، دشمنان آن‌ها را از شهری به شهری ببرند و اهل هر آبگاه و منزل به آن‌ها بنگرند؟	ترجمه نفس المهموم، ص ۵۶۹	بی‌عدالتی و بی‌حرمتی به خاندان حسین

شناسه	داده‌ها	سند	مفهوم (کدگذاری باز)
۲۱۸	این از خاندانی است که علم را از کودکی با شیر مکیده‌اند	ترجمه نفس المهموم، ص ۵۶۹	فضل علمی خاندان حسین
۲۱۹	«کامل بهائی» از کتاب «حاویه» نقل کرده که: اهل بیت نبوت، شهادت پدران را از کودکان نهان می‌داشتند و به آن‌ها می‌گفتند: پدر شما سفر کرده	ترجمه نفس المهموم، ص ۵۸۴	مراعات شرایط کودکان
۲۲۰	به قصد عبدالملک بیرون آمدم، به او رسیده بود که من آن مال را تلف کردم، چند روز بر در خانه او ماندم و اجازه دخول به من نداد، با معلم اولاد او الفت گرفتم، او به فرزند او می‌آموخت که پیش پدر خود چه سخنی گوید، من به مؤدبش گفتم: برابر آنچه امید داری عبدالملک به تو جایزه دهد، من به تو می‌دهم که به این بچه تعلیم کنی که چون نزد پدرش برود برای من سخنی گوید	ترجمه نفس المهموم، ص ۶۱۲	دستمزد در تعلیم و تربیت
۲۲۱	علی بن موسی‌الرضا (ع) فرمود: ای دعبل، هر که بگرید یا بگریاند بر مصیب ما گو اینکه یکی را اجرش با خدا است؛ ای دعبل، هر کس اشک در چشمش بگردد و بگرید در مصیبتی که ما از دشمنان دیدیم، خدا او را با ما محشور کند	ترجمه نفس المهموم، ص ۷۱۳	فضیلت گریه بر حسین
۲۲۲	آن حضرت به برادرش محمد حنفیه فرمود: پیامبر را در خواب دیدم و به من فرمود خدا می‌خواهد تو را کشته و خانواده‌ات را اسیر ببیند	لهوف، ص ۱۲۸، به نقل از صادقی (۱۳۹۲)	آینده‌نگری در رؤیای صادقه

شناسه	داده‌ها	سند	مفهوم (کدگذاری باز)
۲۲۳	امام در روز عاشورا به یارانش فرمود «بلند شوید و به سوی مرگی که چاره‌ای از آن نیست، رهسپار شوید»	لهوف، ص ۱۵۸، به نقل از صادقی (۱۳۹۲)	دعوت به شهادت طلبی
۲۲۴	اینان گروهی بودند که خداوند شهادت را برای ایشان تقدیر کرده بود، پس آن‌ها به سوی جایگاه ابدی‌شان شتافتند	لهوف، ص ۲۱۰، به نقل از برومند اعلم و همکاران (۱۳۹۴)	تقدیر شهادت یاران حسین از سوی خدا
۲۲۵	به‌درستی که خدا هرگز زمین را از رهبری که مردم به راه خیر بخوانند و راهنمایی که راه نجات را به مردم نشان دهد خالی نمی‌گذارد شما حجت خدا بر خلقید و امانت او بر روی زمین هستید	لهوف، ص ۶۵، به نقل از برومند اعلم و همکاران (۱۳۹۴)	خالی نبودن زمین از حجت خدا
۲۲۶	امام علیه‌السلام فرمودند: در هواب هاتفی را دیدم که می‌گفت: شما می‌روید و مرگ شما را به بهشت تندتر حرکت می‌دهد	لهوف، ص ۹۹، به نقل از برومند اعلم و همکاران (۱۳۹۴)	مکاشفه

۲) کدگذاری محوری: فرآیند مرتبط کردن مقوله‌ها به مقوله‌های فرعی کدگذاری محوری نامیده می‌شود، زیرا کدگذاری در محور یک مقوله صورت می‌گیرد و مقوله‌ها را در سطح ویژگی‌ها و ابعاد به یکدیگر مرتبط می‌کند. از لحاظ علمی، کدگذاری محوری عمل مرتبط کردن مقوله‌ها با زیرمقوله‌ها در راستای ویژگی‌ها و ابعاد آن‌ها است (استراوس و کوربین، ۱۳۹۷: ۱۴۸). در این پژوهش نیز پس از تثبیت کدهای مرحله کدگذاری باز، ابتدا محقق با طبقه بندی مفاهیم نزدیک به هم در یک دسته، یک مفهوم را که گویای تمام معانی آن دسته بود به آن اختصاص

1. Strauss and Corbin

داد و در قدم بعدی با تبادل نظر اساتید و صاحب نظران، این مؤلفه‌ها تثبیت شدند. در نهایت تعداد ۶۰ مؤلفه به عنوان مقوله محوری فرعی در جدول جای گرفت.

جدول ۲. کدگذاری محوری

مؤلفه‌ها Components	کدها Concepts	شناسه
نقش تربیتی مادر	نقش مادر+ رضایت مادر در تربیت+ اهمیت مادر در تربیت+ نقش خصوصیات درونی مادر در تربیت+ نقش دایه+ اهمیت دوران قبل از تولد	۱۹۵+۱۲۸+۷۲+۲+۱۳۸+۱۲
نقش تربیتی پدر	ارث ادب از پدران+تأثیر اعمال نادرست پدران بر فرزندان	۱۶۰+۱۱۱
نیازهای تربیتی کودک	اهمیت نام نیک+عقیقه برای نوزاد+حق نیازهای اولیه کودک+مراعات شرایط کودکان+ تضمین نیاز به امنیت+خواندن اذان و اقامه در گوش نوزاد هنگام تولد	۲۱۹+۱۴۰+۸۰+۵۱+۱۳۹+۱
خودشناسی	نقش خودآگاهی در تربیت+تحقیر شدن و تسلیم بودن نشانه تربیت نادرست+کیفیت موجود در مقابل کمیت موجود	۴۷+۱۷۵+۳
دنیا شناسی	عدم جاه‌طلبی و تربیت+ حقیقت دنیا+ دنیاپرستی و آز و حرص سبب جدایی از امام + بی‌اعتنایی به ظواهر دنیوی+ سیاست معادل دنیا‌داری	۲۸+۳۷+۱۰۵+۱۵۴+۴
واگذاری امور به خداوند	توکل در تربیت	۱۵
خدا‌باوری	کسب رضای الهی موجب خرسندی+آرامش در پرتو یاد خدا	۴۴+۱۸
ولایت‌مداری	نقش ولایت‌پذیری در تربیت+ذوب در ولایت+امامان و اهل‌بیت مظهر علم خدا در دنیا+امام به مثابه چراغ هدایت+خالی نبودن زمین از حجت خدا+نقش امام در تربیت+مخالفت با امام بدترین نوع کفر+ پایداری در رکاب ولایت	۲۲۵+۱۶۷+۱۰۸+۶۰+۴۹+۱۹۲+۵۹+۶
نقش تربیتی	اصالت خانوادگی و تربیت+عقبه و نسل در تربیت+	۵۵+۸۲+۴۸+۷

مؤلفه‌ها Components	کدها Concepts	شناسه
اصل و نسب	بازگشت به ریشه‌های قمی + قومیت و تربیت	
عدالت مداری	نقش جهاد در تربیت + عدم نژادپرستی + عدالت + بی‌عدالتی و بی‌احترامی به خاندان حسین	۲۱۷+۱۷۸+۷۴+۸
حسن خلق	خلق نیکو ثمره تربیت + شادمانی و رضایت + احساس و تربیت + غمخوار مهربان	۱۵۷+۱۴۷+۶۳+۹
آگاهی بخشی	آگاهی دادن به دل‌های ناآگاه + آگاهی بخشی و آزادی در تربیت	۵۶+۷۹
موعظه ورزی	پند و موعظه در تربیت + تربیت ناصحیح اثربخشی پند و موعظه کم + نقش وصیت در تربیت	۱۰ + ۷۳ + ۵۳
تشویق	جایگاه تشویق در تربیت + برترین پاداش ثواب الهی + ثمن یخس + مکافات عمل + مکافات عمل دانایان و نادانان	۹۳+۹۰+۸۸+۳۱+۱۱
تأثیر متقابل ظاهر و باطن	تأثیر ظاهر بر باطن + تأثیر باطن بر ظاهر + تأثیر ظاهر به باطن انسان	۱۰۹+۸۶+۱۳
امرونی	جایگاه امریه معروف و نهی از منکر در تربیت + آگاهی دادن به دل‌های ناآگاه	۷۹+۱۴
یاد مرگ	حلاوت مرگ در دیدگاه انسان کامل + پذیرش مرگ + فضیلت شهادت بر مرگ + رغبت به لقاء الهی + یقین به مرگ	۴۳+۳۸+۳۳+۳۲+۱۶
تقدیر	تقدیرگرایی + تقدیر شهادت یاران حسین از سوی خدا + استقامت در برابر سرزنش‌ها	۲۲۴+۱۰۴+۱۷
صبر	صبر در تربیت + جایگاه صبر در تربیت + توصیه به صبر در مصیبت	۷۷+۴۵+۱۹
شجاعت و ایثار	ایثار در تربیت + پیروزی حقیقی + بی‌تفاوتی احساس نسبت به فاجعه + ضمیر پاک و توجه به ندای حق + شجاعت از فضایل اخلاقی + آثار شجاعت در عمل شجاعانه + شجاعت + شجاعت و استقامت + ارتباط بخشندگی و شجاعت + غیرت و مردانگی در تربیت	+۱۲۵+۲۰۵+۶۶+۱۸۱+۱۴۶+۱۹۰ ۱۲۱+۲۰+۱۴۲+۱۳۰

مؤلفه‌ها Components	کدها Concepts	شناسه
عزت	مهارت‌های شنیداری در تربیت + ذلت و عزت به دست خداوند	۲۷+۲۱
حریم منزل	وجوب رعایت حرمت حرم + تدبیر منزل + عدم رعایت حرمت خاندان امام	۴۶+۹۴+۲۲
نفاق	نفاق + آثار نفاق + نفاق آدمیان	۱۶۱+۱۳۵+۲۳
اراده الهی در هدایت	اراده الهی + ترکیه و هدایت از جانب خدا + هدایت الهی	۱۱۳+۱۱۰+۲۴
شهود	نقش رؤیای صادقه + کشف شهودی و تربیت + مکاشفه تثبیت حجت الهی + مکاشفه + آینده‌نگری در رؤیای صادقه + درک شهودی	۲۲۶+۲۱۲+۱۷۲+۲۲۲+۱۴۳+۲۵
شهادت‌طلبی	دعوت به شهادت‌طلبی + حفاظت از فرمانده تا آخرین لحظه + شرکت بین‌المللی در جبهه امام	۱۹۷+۲۰۶+۲۲۳
عبادت	نقش دعا در تربیت + حب نماز و قرآن + پایداری در عقیده + عدم پایداری در عقاید + تأثیر قرآن در غلام ترک	۴۰+۵۴+۷۵+۱۹۹+۲۶
وفای به عهد	وفاداری + وفای به عهد و تربیت	۶۱+۲۹
مسئولیت‌پذیری	مسئولیت + یقین به انجام یک کار + استقامت و مسئولیت + کاستن مسئولیت	۱۰۴+۵۸+۱۷۱+۳۰
لقمه حلال	رزق حلال و تربیت + امتناع از لقمه حرام	۱۲۹+۱۲۶
نفی بخل و حرص	معین بودن رزق + مذموم بودن حرص + مذموم بودن بخل + دستمزد دز تعلیم و تربیت	۳۶+۳۵+۲۲۰+۳۴
نیاز به امنیت	تضمین نیاز به امنیت + ترجیح امنیت اخروی به امنیت دنیوی + گذشتن از امنیت برای خودشکوفایی	۵۲+۱۴۸+۵۱
انتخاب	آگاهی بخشی و آزادی در انتخاب + انتخاب صحیح در تربیت + انتخاب صحیح در تربیت + انتخاب صحیح در تربیت + حق و باطل در تربیت + ترجیح بد از بدتر	۷۰+۶۸+۶۷+۱۱۹+۵۶
آزادی	آگاهی بخشی و آزادی در انتخاب + جایگاه انسانیت و آزادی در دنیا + آزاده بودن در دنیا و آخرت	۶۹+۸۱+۵۶

مؤلفه‌ها Components	کدها Concepts	شناسه
نقش الگو در تربیت	فضیلت گریه بر حسین+فضل علمی خاندان حسین+روش الگویی در تربیت+ شهادت و توانمندی حضرت زینب+نقش تبلیغی حضرت زینب+روش الگویی در تربیت	۲۱۸+۱۱۷+۲۰۷+۱۱۷+۲۱۳+۲۲۱
تولی و تبری	تولی و تبری در تربیت+ شفاعت	۴۲+۴۱
غفلت‌ورزی	نقش غفلت‌ورزی در تربیت+ خسران	۱۰۱+۵۰
قضاوت مردم	اهمیت قضاوت مردم+ تعداد موافقان کم یک عمل نیک+ دسته‌بندی افراد جامعه	۷۱+۶۵+۵۷
جوانی	ارزش اعمال نیک در جوانی+اهمیت دوره نوجوانی و زیبایی صورت و سیرت	۷۸+۷۶
آراستگی ظاهر	پاکیزگی جسم و تربیت	۶۲
هدایت‌پذیری	تأسف مربی و هدایتگر از عدم هدایت‌پذیری مرتبی+ اصلاح‌ناپذیری+ قابلیت تربیت‌پذیری	۱۹۳+۱۷۶+۲۱۵
حماقت	حماقت و سادگی	۲۱۴
نفی تملق و نیرنگ	دورویی و نیرنگ خلاف تربیت+چاپلوسی ضد تربیت+تملق نشانه ضعف+حیله ورزی از روی شهوت+تملق و چاپلوسی خلاف تربیت	۱۸۴+۱۱۸+۹۹+۹۷+۹۶
حیا	حفظ حقوق زنان+ حیا و حفظ حرمت تن + حضور اجتماعی زنان با حفظ حریم	۹۵+۸۵+۸۳
احترام	بی‌احترامی+ احترام حتی به فاسق	۲۰۴+۱۱۶
تاریخ	ستایش اسطوره‌ها+ اهمیت روایان حوادث تاریخی+ تفاوت نسل‌ها	۱۹۴+۱۰۲+۱۴۱
بیماری دل	آثار قساوت و سنگدلی بالا+ خوی حیوانی بالا و از بین رفتن صفات انسانی+ از بین رفتن شفقت در تربیت ناصحیح+ بیماری دل+ ننگ ابدی	۸۷+۲۰۲+۱۶۹+۱۰۰+۲۱۰
وسعت فکر و نظر	نورانیت چهره+ استعداد ترقی روحی و معنوی حتی در حیوانات+ وسعت فکر و نظر در تربیت	۱۹۸+۲۰۸+۲۰۹
راه بازگشت در تربیت	پشیمانی از گناه+ ناامیدی مخالف تربیت+ ندامت پس از جنایت+ راه بازگشت برای همه در تربیت	۱۸۶+۱۷۰+۱۳۷+۱۱۴

مؤلفه‌ها Components	کدها Concepts	شناسه
وراثت	وراثت+ وراثت در تربیت+ خلق و خلق در منطق وراثتی	۲۰۰+۱۴۵+۹۱
مثبت‌نگری	خیر دانستن اتفاقات+ مثبت‌نگری+ استخاره (طلب خیر) در تربیت	۱۲۰+۵+۸۴
رنج	رنج‌خاندان رسول+ عدم تحت تأثیر قرار گرفتن بعد از تصمیم‌گیری درست+ سستی عقیده در رفتار	۱۶۶+۱۸۷+۸۹
نیت	نیت در اعمال+ داشتن هدف و روش در زندگی+ انجام عمل از روی بصیرت+ قصد نادرست از انجام عملی درست	۱۶۸+۱۶۳+۱۴۴+۱۳۲
عشق	حرف‌شنوی از رفیق بدون دلیل عقلی+ تعطیلی حواس پیامد عشق مفرط	۱۸۵+۱۸۹
تربیت اجتماعی	محیط اجتماعی و تربیت فرد+ عمل تبلیغی برای هدایت جامعه+ سیاه‌لشگر بودن+ اتفاق نظر جمعی+ مسامحه‌کاری و خودخواهی خلاف تربیت+ مسجد جایگاه تربیت+ یارپروری در تربیت+ همگانی بودن دین+ بعد جهانی تربیت+ اصلاح و تربیت نیاز همه جوامع+ ابعاد اجتماعی تربیت اسلامی+ عمومیت تربیت اسلامی	+۱۲۷+۹۴+۱۴+۱۹۶+۲۱۱+۱۶۱۵۱ ۹۲+۱۶۵+۱۵۳+۱۸۸+۱۷۷+۱۸۳
خردمندان جامعه	جایگاه فضلا و خردمندان جامعه+ مساعدت خردمندان زمینه‌ساز تربیت	۱۳۵+۱۵۲
دین‌لسانی	استفاده از دین برای منافع دنیا+ تهذیب نفس و دین‌لسانی+ سلام‌زبانی	۱۰۳+۱۷۳+۱۷۴
سخنوری	سخنوری در تربیت+ هدایت با دلیل+ جهد در تبلیغ+ نفوذ کلام با آرایه‌پردازی	۱۲۳+۱۵۰+۱۸۰+۱۷۹
مکارم اخلاق	صداقت در گفتار+ اضطراب باعث عذاب روح+ مکارم اخلاق در تربیت	۱۲۴+۱۵۵+۱۳۶+۱۳۱+۱۳۳+۱۱۲
رذایل اخلاقی	حسادت+ کینه‌توزی+ کینه‌توزی ضد تربیت+ مذمت دروغ در تربیت+ زنا به‌مثابه رذیله اخلاقی+ عدم	۹۸+۱۳۱+۱۸۲+۴+۲۱۶

مؤلفه‌ها Components	کدها Concepts	شناسه
	جاه‌طلبی و تربیت	

پاسخ به سؤالات اول تا چهارم پژوهش

۳) کد گذاری انتخابی: در آخرین مرحله از کد گذاری که به کد گذاری انتخابی معروف است، پژوهشگر با توجه به مراحل قبلی، به استحکام بیشتر مفاهیم و مؤلفه‌ها می‌پردازد. در این مرحله در یک دسته‌بندی کلی‌تر، داده‌های سازمان‌دهی شده در قالب مؤلفه‌های گوناگون، در «ابعاد» محدودتری دسته‌بندی می‌شوند. در این پژوهش، در مرحله کد گذاری انتخابی وجوه مشترک مؤلفه‌های حاصل شده از مراحل قبلی شناسایی شده و با توجه به اشتراک‌های آن‌ها در دسته‌بندی کلی‌تر و محدودتری ساماندهی شده‌اند. برای هر یک از این دسته‌ها با مصاحبه اکتشافی از خبرگان عنوان‌هایی (کدهایی) انتخاب می‌شد که برای دستیابی به این هدف، از روش چند رأیی استفاده شد. روش چند رأیی (رأی‌گیری) یک فن تصمیم‌گیری گروهی است و وقتی به کار گرفته می‌شود که قبلاً در جریان روش‌های ایده‌آفرینی، مثل طوفان مغزی و... فهرستی طولانی از گزینه‌های ممکن به دست آمده باشد و بخواهیم این گزینه‌ها را اولویت‌بندی کرده، موارد مهم‌تر و عمومی‌تر را مشخص کنیم. با استفاده از این روش، خیلی سریع و بدون مشاجره و اختلاف نظر به نتیجه مورد نظر می‌رسیم. در این روش همه ایده‌ها و راه‌حل‌ها روی تابلو نوشته می‌شوند و از گروه خبرگان خواسته می‌شود، دوسوم از گزینه‌ها را انتخاب کنند. پس از جمع‌آوری رأی‌ها با روش چوب‌خط، تعداد رأی‌های اختصاص یافته به هر گزینه معین می‌شوند و گزینه‌هایی که بالاترین رأی را آورده‌اند نوشته شده و بقیه حذف می‌گردند. مجدداً از گروه خواسته می‌شود دو سوم از گزینه‌های باقیمانده را انتخاب کنند و همین‌طور تا زمانی که تعداد راه‌حل‌ها به میزان دلخواه کاهش یابد رأی‌گیری ادامه می‌یابد و در پایان، گزینه‌های مهم‌تر باقی می‌مانند (لویی، ۱۹۹۷: ۱۵۸).

1. Lowi

جدول ۳. کدگذاری انتخابی

مقوله هسته	جایگاه در مدل پارادایمی	مقوله محوری اصلی	مقوله محوری فرعی
تربیت اسلامی	عوامل زمینه‌ساز	وراثت	نقش تربیتی مادر
			نقش تربیتی پدر
			نقش تربیتی اصل و نسب
			وراثت
		شناخت و آگاهی	خودشناسی
			دنیاشناسی
			آگاهی بخشی
			موعظه وزری
			سخنوری
			شهود
		محیط	خرردمندان جامعه
			تربیت اجتماعی
			نقش الگو در تربیت
			قضاوت مردم
		زمان و زمانه	جوانی
			تاریخ
			تقدیر
		انتخاب و آزادی	انتخاب
	آزادی		
	راه بازگشت در تربیت		
	عوامل مؤثر	هدایت	هدایت‌پذیری
			اراده الهی در هدایت
			ولایت مداری
		نیازسنجی	نیازهای تربیتی کودک
			نیاز به امنیت
		توحید	واگذاری امور به خداوند
			خدااباوری
عبادت			
تأثیر متقابل ظاهر و باطن		تأثیر متقابل ظاهر و باطن	
		آراستگی ظاهر	
تغذیه	لقمه حلال		

مقوله هسته	جایگاه در مدل پارادایمی	مقوله محوری اصلی	مقوله محوری فرعی	
		فروع دین	تولی و تبری امر به معروف و نهی از منکر	
		عمل گرایبی	رنج	
			دین لسانی	
			مسئولیت پذیری	
		استحکام خانواده	حریم منزل	
		روش تربیت	تشویق	
		عوامل بازدارنده	رذایل اخلاقی	غفلت و ورزی
				نفاق
				حماقت
	بیماری دل			
	نفی نیرنگ و تملق			
	نفی بخل و حرص			
	پیامدها و نتایج	مکارم اخلاقی	شجاعت و ایثار	
			وفای به عهد	
			مکارم اخلاق	
حسن خلق				
عشق				
احترام				
عزت				
حیا				
صبر				
عدالت مداری				
خردورزی		وسعت فکر و نظر		
		مثبت نگری		
		نیت		
شهادت طلبی		یاد مرگ		
		شهادت طلبی		

۴) ارائه الگوی پیشنهادی: با توجه به مؤلفه‌های پدیدار شده از دل داده‌ها در مورد رخدادها و موفقیت‌ها، تصویر غنی‌تری از مفاهیم و مؤلفه‌ها فراهم می‌گردد. در رمزگذاری گزینشی، به پالایش یافته‌های قبلی پرداخته می‌شود و طی این فرآیند در نهایت چهارچوب نظری و مدل مفهومی پدیدار می‌شود (چارمز، ۲۰۰۶: ۸۳). در این پژوهش بعد از مشخص شدن مقوله‌های محوری اصلی که در جریان کدگذاری انتخابی استخراج و تثبیت شده بودند در چهارچوب الگوی پارادایمی نظریه داده بنیاد در قالب عوامل زمینه ساز، مؤثر، بازدارنده و پیامدها و نتایج جای گرفت در این مرحله نیز محقق با صرف وقت زیاد و تفکر پیرامون داده‌های استخراج شده، آن‌ها را در هر گروه از عوامل جای داد همچنین با همفکری اساتید و صاحب‌نظران بارها و بارها مقوله‌ها جابجا شدند تا هر کدام در جایگاه خود قرار گرفت. الگوسازی مرحله‌ای است که نیاز به دقت و خلاقیت فراوان دارد و به همین منظور محقق وقت زیادی به این مرحله اختصاص داد و در نهایت الگوی تربیت اسلامی را بر اساس واقعه عاشورا ارائه داد. هرچند که مایه گرفتن مفاهیم از داده‌ها، مشخصه اصلی راهبرد نظریه زمینه‌ای است، خلاقیت پژوهشگر نیز در این راهبرد، جزئی اساسی محسوب می‌شود. تحلیل، عبارت از میان کنش مابین پژوهشگر و داده‌هاست که این خود، آمیزه‌ای از دانش و هنر محسوب می‌شود. حفظ دقت و اعتبار در یک حد معین و مایه گرفتن تحلیل از داده‌ها، متکی به دانش تحلیل است و توانایی پژوهشگر در مورد نام‌گذاری مناسب مقوله‌ها، پرسیدن سؤالات برانگیزنده، مقایسه و استنتاج طرحی نو، یکپارچه و واقع‌بینانه از انبوه داده‌های خام و سازمان نیافته، خلاقیت وی را متجلی می‌کند. در این مرحله با انجام دقیق و منسجم مراحل کدگذاری‌ها به سؤالات پژوهش پاسخ داده شده است. الگوی پارادایمی در روش نظریه زمینه‌ای، دربرگیرنده شش مؤلفه/طبقه است که با استفاده از آن‌ها می‌توان به روش منظم درباره داده‌ها فکر کرد و آن‌ها را به صورتی پیچیده به یکدیگر مرتبط نمود این مؤلفه‌ها عبارت‌اند از:

۵) شرایط علی ۲: شرایطی که به وجود آورنده مقوله اصلی است.

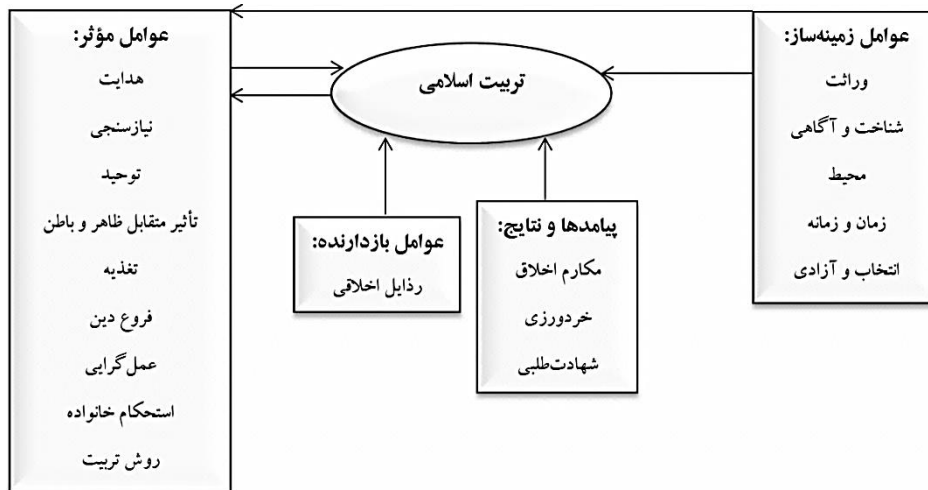
۶) مقوله اصلی ۳: حادثه یا اتفاقی که سلسله منشا متقابل ۴، به کنترل و اداره کردن آن معروف

می‌گردد.

1. Charmaz
2. Causal Conditions
3. Core Category
4. Interaction

۱. شرایط زمینه‌ای^۱: شرایط بسترساز خاص مؤثر در راهبردها.
۲. شرایط واسطه‌ای^۲: شرایط بسترساز عام مؤثر در راهبردها.
۳. راهبردها^۳: کنش‌ها^۴ یا کنش‌های متقابلی که برای کنترل، اداره، برخورد و پاسخ به مقوله اصلی انجام می‌شود.
۴. پیامدها^۵: ره‌آورد به کار بستن راهبردها (هژیریان و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۱۶).

نمودار ۱. الگوی تربیت اسلامی

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش با بررسی منابع مقاتل به وراثت، محیط، شناخت و آگاهی، زمان و زمانه و انتخاب و آزادی به عنوان عوامل زمینه‌ساز تربیت دست یافتیم. در عبارات مقاتل به کرات به دو

1. Contextual Condition
2. Mediator Conditions
3. Strategies
4. Reaction
5. Consequences

عامل وراثت و محیط اشاره شده است. در اکثر تحقیقاتی که به بررسی عوامل زمینه‌ساز تربیت، می‌پردازند؛ به دو عامل مهم، وراثت و محیط، اشاره دارند. وراثت عبارت است از انتقال صفات و خصوصیات جسمی و روانی و حالات و ویژگی‌های اخلاقی و رفتاری از پدر و مادر و یا خویشاوندان و اجداد به نسل‌های بعدی این ویژگی‌ها و خصوصیات به نحو مقتضی در جهت مثبت یا منفی در افراد تأثیر می‌گذارند و البته وراثت عامل مهمی در تربیت است ولی عامل مسلط نیست و تحت تأثیر عوامل دیگر تغییر می‌کند در این باره رسول خدا صلی الله علیه و آله فرموده‌اند: «گاهی خوشبخت بدبخت می‌شود و گاهی بدبخت به راه خوشبختی می‌رود» (مجلسی، ۱۴۰۳ ق: ج ۵: ۱۵۹). در کنار وراثت، زمینه مهم دیگری که می‌توان از آن یاد کرد محیط است. تأثیر محیط بر تربیت انسان به حدی است که در روایات آمده است که انسان در بدو تولد با فطرت الهی و پاک متولد می‌شود ولی بعدها تحت تأثیر محیط از سیر اسلام و حق منحرف می‌شود. حضرت رسول اکرم (ص) در این زمینه می‌فرمایند: انسان با فطرت پاک الهی متولد می‌شود بعد، والدین او را به سمت عقاید دیگر می‌کشاند (مجلسی، ۱۴۰۳ ق: ج ۵: ۱۵۹). مورد دیگر به عنوان عامل زمینه‌ساز تربیت شناخت و آگاهی است. خودآگاهی یکی از مهم‌ترین عرصه‌های تعلیم و تربیت اسلامی انسان است و افزون بر این که به ساحت‌های فکری و رفتاری و عاطفی انسان مرتبط است، سایر عرصه‌های آگاهی و شناخت انسان را نیز جهت می‌دهد. پیداست محور تعلیم و تربیت در فلسفه هستی‌همانا انسان و احترام به آزادی انتخاب اوست. بنیاد هرگونه انتخاب حقیقی، آگاهی آدمی است به امکان‌های خود و شکوفا کردن آن‌ها (حیدری ثابت، ۱۳۸۱: ۲۷۷). در این پژوهش به عوامل هدایت، نیازسنجی، توحید، تأثیر متقابل ظاهر و باطن، تغذیه، فروع دین، عمل‌گرایی، استحکام خانواده و روش تربیت به عنوان عوامل مؤثر تربیت دست یافتیم؛ که مشاهده می‌شود در جریان عاشورا تمام عوامل مؤثر فردی و اجتماعی تربیت لحاظ شده است که با توجه به هر کدام از آن‌ها تأثیر تربیت بر انسان دوچندان می‌شود و یکی از مهم‌ترین آن‌ها، روش تربیت است انسان در هر برهه‌ای از زمان نیازمند تربیت و قطعاً نیازمند روش تربیتی متناسب با آن زمان است یکی از بارزترین جلوه‌های تربیتی جریان عاشورا توجه به همین انواع روش‌های تربیتی است. در این

۱. يُسَلِّكُ بِالسَّعِيدِ فِي طَرِيقِ الْأَشْقِيَا.

پژوهش به عامل مهمی به عنوان بازدارنده تربیت دست یافتیم و آن رذایل اخلاقی است به تجربه نیز ثابت شده هرگاه انسان‌ها غرق در رذایل اخلاقی شدند؛ تربیت ایشان کاری بس دشوار است و اولین مرحله باید زدودن رذایل اخلاقی باشد. امام حسین علیه‌السلام نیز در واقعه عاشورا تأکید داشتند که عواملی در این که انسان صدای حق را نشنود و تربیت نپذیرند، دخیل است که مهم‌ترین آن‌ها عادت نفس به رذایل اخلاقی است. پیامدها و نتایج تربیت در واقعه عاشورا، مکارم اخلاق، خردورزی و شهادت‌طلبی است که اگر هر کدام از این‌ها به تنهایی بررسی شوند نشان‌دهنده خصوصیات یک فرد تربیت یافته کامل‌اند. در حدیث معروفی از پیامبر اکرم آمده است: من تنها برای تکمیل فضایل اخلاقی مبعوث شده‌ام^۱ (فیض کاشانی، ۱۴۲۸ ق: ج ۵، ۱۴۱۷ ق: ۸۹) و چه بجاست که امام حسین علیه‌السلام در واقعه عظیم عاشورا هدف از بعثت جد بزرگوارشان را به زیبایی به تصویر می‌کشند. خردورزی نیز همواره مورد توجه اسلام و تربیت اسلامی است آنجا که در قرآن همواره انسان‌ها را به تفکر پیرامون خود دعوت می‌کند و در نهایت جلوه حقیقی تربیت در شهادت‌طلبی است که اوج رغبت انسان به سوی کمال خویش است. عاشورا یک مکتب غنی تربیت اسلامی است، در جای‌جای جریان عاشورا درسی از ابعاد مختلف تربیت وجود دارد. مقاتل حادثه عاشورا برنامه تربیتی مناسبی برای افراد و جامعه در نظر دارد که در صورت توجه به این موارد بسیاری از مشکلات حوزه تربیت تسهیل خواهد شد. در بین مکتب‌های تربیتی غیرالهی شاید هیچ مکتبی تاکنون نتوانسته یک الگوی کامل تربیتی و یک شخصیت جامع تربیتی ارائه کند، الگویی شایسته که بتوان با در نظر گرفتن جنبه‌های مختلف شخصیتی وی مقوله‌های اساسی تربیت را استخراج و برای استفاده عموم مطرح کرد، بنابراین توجه به ابعاد شخصیتی امام حسین علیه‌السلام و واقعه عاشورا از ضروریات بحث‌های تربیتی محسوب می‌شود. واقعه عاشورا، واقعه‌ای بس عظیم است که ابعاد تربیتی فراوانی دارد، پرداختن به ابعاد تربیتی واقعه عاشورا یکی از ضروری‌ترین نیازهای زندگی بشر امروز است، بشر امروز که غرق در تکنولوژی است و فضای مجازی بخش اعظم زندگی وی را تشکیل داده است، نباید آموزه‌های اسلامی برای وی تنها به صورت تکرار وقایع صدر اسلام آن هم فقط از بعد عاطفی مورد توجه قرار گیرد. بلکه باید با توجه

۱. انی بعثت لاتمم المکارم الاخلاق.

به جنبه‌های کاربردی این حوادث تاریخی که جنبه مذهبی هم دارند از آن‌ها برای هدایت و تربیت نسل بشر امروز استفاده کرد. امروزه آدمیان بیش از هر زمان دیگری نیازمند الگوهای تربیتی اصیل و ریشه دار هستند الگوهایی که برگرفته از عقاید دینی و ملی ایشان است و با الگوهای صرفاً علمی و فلسفی از جانب بیگانگان، متفاوت است. به‌واقع در بین مکتب‌های غیرالهی، شاید هیچ مکتبی تاکنون موفق نبوده شخصیت‌های برجسته‌ای را که نماینده و الگو و مظهر آن مکتب باشند، معرفی کند. البته در تاریخ بوده‌اند افرادی که اندیشه‌های بلندی داشته‌اند و صفات برجسته‌ای هم در شخصیتشان وجود داشته و همین برجستگی‌ها دیگران را تحت تأثیر قرار می‌داده و آن‌ها می‌توانستند از این طریق پاره‌ای از تعالیم خود را به مردم القا کنند و مردم را به پذیرش افکار و اندیشه‌هایشان وادارند. جامعیتی که ما در افکار و اندیشه‌ها و به‌طور کلی در شخصیت مریبان الهی می‌یابیم، در شخصیت افراد غیرالهی حتی برجستگان آن‌ها به‌هیچ‌وجه نمی‌بینیم. در اسلام علاوه بر بعد معنوی و اخلاقی، بعد اجتماعی و بعد عقلانی و عاطفی نیز نقش تعیین‌کننده دارد. حتی جنبه بدنی و فیزیکی انسان نیز در اسلام مورد توجه قرار گرفته است ما معتقدیم چه پیامبر اکرم (ص)، چه ائمه (ع) و چه رهبران واقعی دین مظهر این جامعیت تربیتی بوده‌اند. در بعد معنوی این‌ها در زمان حیات خود و بلکه در تمام طول تاریخ سرآمد بوده‌اند (شریعتمداری، ۱۳۷۶: ۳۴). به جرئت می‌توان گفت که قیام عاشورا از حیث «تأثیرگذاری» در طول تاریخ بی‌نظیر است؛ یعنی نمی‌توان قیام و نهضتی را در عالم پیدا کرد که تا این اندازه الگو و اسوه‌ی آزادمردان و سبب تحول ایشان باشد (حائری شیرازی، ۱۳۸۴: ۲۵). صحنه عاشورا در همه ابعادش آموزنده است و هر یک از افراد حاضر در این صحنه از کودک و نوجوان و جوان و پیر، و از زن و مرد اسوه‌ها و الگوهای تربیتی هستند. عاشورا در حقیقت یک دانشگاه است و برای همه انسان‌ها و نه تنها مسلمانان دارای پیام‌های انسانی و تربیتی است. ما می‌توانیم از سخنان و عملکرد امام حسین (ع) و یارانشان الگوهای تربیتی استنباط کنیم و به دنیا ارائه دهیم. گردآوری و تحلیل داده‌های مقاتل واقعه عاشورا بر اساس روش نظریه زمینه‌ای، این بخش از واقعیات تربیتی و کاربردی واقعه عاشورا را نمایان ساخت و بهره‌برداری از این الگوی تربیتی در عرصه‌های مختلف آموزشی نگرشی عمیق و جدید نسبت به دین و آموزه‌های دینی ایجاد خواهد کرد.

فهرست منابع

- ابراهیم‌زاده، عیسی. (۱۳۷۵). فلسفه تربیت. تهران: دانشگاه پیام نور.
- ابراهیمی فروتنقه، علیرضا. (۱۳۸۸). اصول اخلاقی نهضت عاشورا، پایان نامه کارشناسی ارشد، گروه الهیات و معارف اسلامی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه معارف اسلامی، قم.
- ابن بابویه، محمد بن علی. (۱۳۸۴). مقتل الحسین علیه السلام. تهران: هستی نما.
- ابن درید، محمد بن حسن. (۳۲۱ ق). جمهره اللغه. لبنان: دار صادر.
- ابن طاووس، الهوف علی بن موسی. (۱۳۸۰). لهوف (ترجمه ابوالحسن میرابوطالبی). قم: دلیل ما.
- ابومخنف، لوط بن یحیی. (۱۳۸۰)، مقتل ابي مخنف (ترجمه جواد سلیمانی). قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).
- استراوس، انسلم ال، کوربین، جولیت ام. (۱۳۹۷). مبانی پژوهش کیفی: فنون و مراحل تولید نظریه زمینه‌ای (ترجمه ابراهیم افشار). تهران: نی.
- باقری، خسرو. (۱۳۸۹). نگاهی دوباره به تربیت اسلامی. تهران: مدرسه.
- بدیعیان، راضیه و نوروزی، علی. (۱۳۸۸). تربیت دینی در سیره امام حسین (ع) در واقعه عاشورا. مجله دندانپزشکی جامعه اسلامی دندان‌پزشکان، ۲۱(۴)، ۲۴۰-۲۳۰.
- پورظهیر، علی تقی. (۱۳۶۸). برنامه‌ریزی استراتژیک در آموزش و پرورش. مجله مطالعات مدیریت، ۴(۵)، ۸۴-۶۸.
- حائری شیرازی، محمدصادق. (۱۳۹۶). آیین تمام‌نما. قم: دفتر نشر معارف.
- حیدری ثابت، حجت صفار. (۱۳۸۱). انتخاب گری آدمی بر اساس نظریه عملی اسلام. پژوهشنامه علوم انسانی و اجتماعی، ۶(۸۱)، ۲۷۷-۲۵۶.
- دهخدا، علی‌اکبر. (۱۳۴۵). لغت‌نامه. تهران: دانشگاه تهران.
- ربانی، علی و عباس‌زاده، محمد. (۱۳۸۸). رویکرد نظریه زمینه‌ای روش نرم یا سخت؟. مجله پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان، ۲۰(۴)، ۱۸۳-۱۶۹.
- رضوان طلب پشتیری، اردشیر. (۱۳۹۲). بررسی مبانی و آموزه‌های اخلاقی و تربیتی واقعه عاشورا. پایان نامه کارشناسی ارشد، گروه علوم تربیتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.
- سرمه، زهره؛ حجازی، الهه و بازرگان، عباس. (۱۳۹۱). روش تحقیق در علوم رفتاری. تهران: آگاه.
- شریعتمداری، علی. (۱۳۸۰). تعلیم و تربیت اسلامی. تهران: امیرکبیر.

شیرانصاری، علی. (۱۳۸۴). ابعاد تربیتی واقعه عاشورا. پایان نامه کارشناسی ارشد، کتابخانه جامع مرکز علوم اسلامی، قم.

عباس زاده، محمد و حسین پور، ابراهیم (۱۳۹۰). کاربرد تثلیث در پژوهش‌های کیفی (با تأکید بر رویکرد نظریه زمینه‌ای). فصلنامه علمی پژوهشی روش‌شناسی علوم انسانی، (۶۷)، ۱۶۶-۱۴۷.

فیض کاشانی، ملا محسن. (۱۴۲۸ ق). الْمَحْجَةُ الْبَيْضَاءُ فِي تَهْذِيبِ الْأَحْيَاءِ. قم: جامعه مدرسین. قاضی طباطبایی، سید محمدعلی. (۱۳۹۶). تحقیق درباره اول اربعین سیدالشهدا. انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی: تهران.

قائمی مقدم، محمدرضا. (۱۳۸۴). روش‌های تربیتی تذکر در قرآن کریم، فصلنامه تربیت اسلامی، ۳(۲)، ۹۲-۵۷.

مجلسی، محمدباقر. (۱۴۰۳ ق). بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار. ج ۲۶ و ۴۴، قاهره: دار احیاء. محمودی، احمد. (۱۳۸۹). بررسی زیرساخت‌های تربیتی قیام عاشورا. پایان نامه کارشناسی ارشد، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه اصفهان.

مسعودی نیا، مهدی. (۱۳۹۰). تأثیرات تربیتی قیام عاشورا. پایان نامه کارشناسی ارشد، گروه علوم تربیتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی خوراسگان.

مصطفی ایوب، محمود. (۱۹۷۵). رنج رستگاری بخش در اسلام. پایان نامه دکتری، دانشگاه هاروارد. منصوریان، یزدان. (۱۳۹۱). هفتاد نکته کاربردی در طراحی و اجرای پژوهش‌های کیفی. کتاب ماه کلیات، ۶۷-۷.

میرزا قاجار، فرهاد. (۱۳۰۵ ه.ق). مقتل قمقام زخار و صمصام بتار. بیروت: المكتبة الحیدریه. هاشمی اردکانی، سید حسن. (۱۳۸۸). عوامل تربیتی در مسیر کمال وجودی انسان از منظر نهج البلاغه. دوفصلنامه تربیت اسلامی، ۴(۸)، ۱۷۹-۱۶۱.

هژیریان، هانیه؛ بیگدلی، ایمان الله؛ نجفی، محمود و رضایی، علی محمد. (۱۳۹۳). ارائه الگوی روان شناختی شکوفایی انسان بر اساس نظریه زمینه‌ای: یک پژوهش کیفی. فصلنامه روانشناسی تربیتی، ۱۰(۳۴)، ۲۳۲-۲۰۷.

همت بناری، علی. (۱۳۹۱). تعامل فقه و تربیت. قم: مؤسسه‌ی آموزشی و پژوهشی امام خمینی. یوسفی راد، مرتضی. (۱۳۸۱). غایت قیام امام حسین (ع). تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.

Mahmoud Ayoub (1978). Annemarie Schimmel, advisor, -Redemptive Suffering in Islam: A Study of the Devotional Aspects of 'Ashura' in Twelver Shi'ism.

Charmaz, K. (2006). Grounding grounded theory: A practical guide through qualitative analysis. London: Sage Publication.

Corbin, J., & Strauss, A. (2008). Basics of qualitative research (3rd ed.). London: Sage

Publications.

Elo S, Kyngas H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing: research methodology*, 62(1), 107-115.

Soto, S. (1992). Using grounded theory analysis to study the information-seeking behaviour of dental professionals. *Information. Research News*, Vol. 3, No. 1, 402-386.

الملخص

الغرض من هذه المقالة هو تقديم نموذج للتربية الإسلامية في تفسير عاشوراء. يمكن أن يساعد التعامل مع هذه القضية في إثراء خطاب ونموذج التربية الإسلامية. الهدف الواضح من هذا البحث هو التعرف على أبعاد ومكونات التربية الإسلامية في رواية حادثة عاشوراء. لذلك، من ناحية، يعتبر البحث الحالي بحثاً أساسياً من حيث الغرض منه، ومن ناحية أخرى، يعتبر نوعاً من البحث التطبيقي من حيث تطبيق نتائج البحث في التعليم والمساعدة في اتخاذ القرارات المتعلقة بالنظام التعليمي. تم استخدام طريقة النظرية الأرضية للعثور على إجابات لأسئلة البحث. المجتمع الإحصائي للبحث الحالي جميع المقاتلين الذين روا أحداث عاشوراء. في هذا الصدد، مع طريقة أخذ عينات الحالة، كان مصدر جمع البيانات هو وفاة السيد بن طاووس. طبعاً للوصول إلى التشيع النهائي للبيانات تم فحص كتب المقتل نفس المحموم، موهان الايرار، ابي مخنف، قمقام زخار، صمصام بطار ومكتل الحسين (عليه السلام). تحليلها. أشارت النتائج إلى أن "الوراثة" و "البيئة" و "المعرفة والوعي" و "الوقت والوقت" و "الاختبار والحرية" هي العوامل الأساسية للتعليم، وعوامل "التوجيه"، و "تقييم الاحتياجات"، و "التوحيد، التفاعل بين المظهر والداخلية، "التغذية"، "أفرع الدين"، "العملية"، "قوة الأسرة" تم الاعتراف بها كعوامل فعالة في التعليم. كما تم العثور على عامل مهم ليكون عقبة أمام التعليم، وهو "الذائل الأخلاقية". استندت نتائج ونتائج التعليم في حدث عاشوراء إلى "مكارم أخلاق" و "خردزاري" و "سعي شهادات".

الكلمات الرئيسية: نموذج، التربية الإسلامية، عاشوراء، النظرية السياقية.

١. طالبة دكتوراه، قسم فلسفة التربية، وحدة العلوم والبحوث، جامعة آزاد الإسلامية، طهران، إيران.

٢. المؤلف المراسل: أستاذ مساعد، قسم العلوم التربوية، جامعة أمين لعلوم الشرطة، طهران، إيران.
Hosein.m137@yahoo.com

٣. أستاذ مساعد، قسم العلوم التربوية، جامعة بايام نور، طهران، إيران.